

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

**POLOŽAJ ŽENSK NA SLOVENSKEM TRGU DELA V
PRETEKLOSTI.
ANALIZA PRIMERA PODJETJA IZ TEKSTILNE INDUSTRIJE:
TOVARNA VOLENIH ODEJ ŠKOFJA VAS**

Ljubljana, marec 2011

KATJA TEKAVC

IZJAVA

Študentka Katja Tekavec izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom doc. dr. Tjaše Redek, in da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 28.3.2011

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	1
1 ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA POLOŽAJA ŽENSK	2
1.1 Položaj ženske v gospodarskih dejavnostih.....	2
1.2 Družbeni položaj ženske.....	7
1.3 Izobraževanje žensk.....	10
1.4 Politično udejstvovanje žensk	13
2 RAZVOJ TEKSTILNE INDUSTRIJE V SLOVENIJI IN NA CELJSKEM..	14
3 TOVARNA VOLNENIH ODEJ ŠKOFJA VAS.....	20
3.1 Struktura zaposlenih in plače v Tovarni volnenih odev Škofja vas v letu 1949	22
3.2 Struktura zaposlenih in plače v Tovarni volnenih odev Škofja vas v letu 1961	28
3.3 Ugotovitve o primerjalnem položaju žensk v Tovarni volnenih odev Škofja vas ...	36
3.3.1 Položaj moških in žensk v delovnem procesu leta 1949	37
3.3.2 Položaj moških in žensk v delovnem procesu leta 1961	38
SKLEP.....	39
LITERATURA IN VIRI	42

PRILOGE

KAZALO SLIK

Slika 1: Logotip Tovarne volnenih odev Škofja vas	20
Slika 2: Tovarna volnenih odev v času poplav leta 1954.....	22

KAZALO TABEL

Tabela 1: Tedenske mezde v litijski bombažni predilnici v letih 1889–1913 v kronah.....	4
Tabela 2: Povprečna dnevna mezda glede na spol v obdobju med obema vojnama.....	5
Tabela 3: Razmerje med moškimi in ženskimi povprečnimi mesečnimi bruto plačami v glavnih poklicnih skupinah v Sloveniji za obdobje let od 2004 do 2008.....	7
Tabela 4: Delež dijakinj v gimnazijah na Slovenskem med svetovnjima vojnama	11
Tabela 5: Delež dijakinj v gimnazijah na Slovenskem v drugi polovici 20. stoletja	11
Tabela 6: Delež deklet na visokošolskih ustanovah na Slovenskem v drugi polovici 20. stoletja.....	12
Tabela 7: Tekstilna industrija na Slovenskem ter v ostali Jugoslaviji v letih 1918, 1928 ter 1938 glede na število tekstilnih tovarn in število zaposlenih	15

Tabela 8: Število vseh zaposlenih in zaposlenih žensk v tekstilnih podjetjih, ki so obstajala pred drugo svetovno vojno na Celjskem	17
Tabela 9: Število delovnih mest glede na kvalifikacijo ter spol zaposlenih v letu 1949	23
Tabela 10: Prikaz temeljnih plač na uro (din/uro) ter stopnje težavnosti delovnih mest, ki jih je v podjetju zasedal zaposleni moški v letu 1949	25
Tabela 11: Prikaz temeljnih plač na uro (din/uro) ter stopnje težavnosti delovnih mest, ki jih je v podjetju zasedala zaposlena ženska v letu 1949	27
Tabela 12: Število delovnih mest glede na kvalifikacijo ter spol zaposlenih v letu 1961 ..	29
Tabela 13: Struktura zaposlenih glede na obrate ter spol v podjetju v letu 1961	30
Tabela 14: Število uslužbencev glede na kvalifikacijo ter spol v letu 1961	31
Tabela 15: Število delavcev glede na kvalifikacijo ter spol v letu 1961	32
Tabela 16: Prikaz dohodkov po tarifnem pravilniku (din/uro) za zaposlene moške na posameznih delovnih mestih, ločenih glede na kvalifikacijo v letu 1961	34
Tabela 17: Prikaz dohodkov po tarifnem pravilniku (din/uro) za zaposlene ženske na posameznih delovnih mestih, ločenih glede na kvalifikacijo.....	35

UVOD

V današnji družbi je pogosto govora o neenakem položaju žensk glede zaposlovanja, izobraževanja, dohodka ter družbenega položaja in vpliva nasploh. Imele naj bi slabše možnosti. Še več, zasledimo lahko celo, da se določeni poklici, deležni slabšega plačila, feminizirajo in da tam, kjer se v večjem številu zaposlujejo ženske, plače padajo. Kakorkoli že, dejstvo je, da danes v povprečju plače žensk zaostajajo za moškimi in da slednji še vedno prevladujejo na vodilnih položajih in to kljub temu, da je bila pravna neenakost med spoloma odpravljena že več desetletij nazaj. Po besedah M. Veginelle (2004, str. 10) je bilo tako žensko vprašanje formalno rešeno, vendar je kljub danim enakim možnostim njihovega uveljavljanja ekonomskih, političnih, socialnih pravic v zavesti družbe ostala zakoreninjena neenakopravnost, monopolni položaj pa je ostajal trdno v rokah moških. Ukoreninjena prepričanja družbe so bila tista, ki so žensko, zgodovinsko gledano, ves čas potiskale v podrejeni položaj, kar je vidno tudi iz besed goriškega škofa Antona Mahniča (Mahnič v Jogan, 2004, str. 306): »Mož je po svoji rabsodnosti poklican, da zavzame v društvu više mesto, da vlada ... žene poklic je pa, da z rahlostjo in milobo moža miri in meči, da vglaja, kar bi znal biti preresen in prestrog ... Nikdar se ne more človeško društvo vspešno razvijati, ako prevržemo ta red postavivši ženo z možem na isto ali celo na višo stopinjo, kaker je gorje človeku, kateri se da voditi slepemu čutu, ne pa preudarni razumnosti ... Žena deluj privatno, deluj v ožjem krogu družine, a v javnost ne zahajaj!«

Razumevanje današnjega stanja žensk v družbi oziroma na trgu dela lahko pojasnimo, razumemo tudi s poznavanjem preteklega dogajanja in medsebojno povezanostjo dogodkov, zato se diplomska naloga osredotoča na preteklo dogajanje. Cilj diplomske naloge je dokazati, da ženske v preteklosti na trgu dela niso bile deležne enakega položaja kot moški. Zato želim najprej dokazati, da je bil položaj žensk skozi zgodovino slabši od moških, kot drugo, da se je položaj sicer spreminjal, in nazadnje, da so razlike kljub temu ostajale. Diplomsko delo metodološko temelji na študiji primera, in sicer podjetja za proizvodnjo volnenih odej, Škofja vas.

Diplomska naloga je razdeljena na 3 vsebinska poglavja. Prvo poglavje analizira, kako so se ženske vključevale v delo, javno življenje, dosegle primerno izobrazbo ter se politično udeleževale. S pomočjo zgodovinskih dejstev je prikazan različen položaj moških in žensk na slovenskem ozemlju, ki se je s prehodom v 20. stoletje pričel spreminjati. K temu je pripomogla zakonodaja, ki je bila prvi korak k enakemu obravnavanju moškega in ženske, pripomogla pa je tudi k postopnemu spreminjanju položaja žensk v družbi. Pričele so se vključevati v delo izven gospodinjstva, proizvodnja se je premaknila iz hišnega gospodarstva in naloge žensk v gospodinjstvu so se pričele krčiti; nekaj na račun boljše izobrazbe, nekaj zaradi procesa industrializacije. Industrijska podjetja so jim namreč predstavljala osvoboditev iz podložniškega stanu, a v večini so se zaposlovale le v tekstilnih tovarnah kot slabše kvalificirana delovna sila. Analizi razvoja tekstilne industrije

na Slovenskem, ki je bila ključna za položaj žensk v družbi in gospodarstvu, je posvečeno drugo vsebinsko poglavje s poudarkom na tekstilni industriji na Celjskem. Na območje Celja sem se omejila zaradi razloga, ker v tretjem delu diplomske naloge obravnavam položaj moških in žensk v tekstilnem podjetju, ki je nastalo v proučevanem okolju, in sicer v Tovarni volnenih odev Škofja vas. Na primeru tega konkretnega podjetja s pomočjo arhivskih podatkov prikažem razlike med spoloma.

Diplomsko delo je nastajalo ob dvoletnem brskanju po pisnem gradivu Tovarne volnenih odev v Škofji vasi, ki ga hranijo v Zgodovinskem arhivu Celje. To je še edino gradivo o proučevanem podjetju, ki se je ohranilo do danes. Arhivisti so ga smiselno uredili po arhivskih škatlah ter ga popisali, sama pa sem se lotila načrtnega raziskovanja, katerega rezultati so prikazani v diplomski nalogi in so sedaj dostopni širši javnosti. V ta namen bi se za pomoč rada zahvalila zaposlenim Zgodovinskega arhiva Celje.

1 ZGODOVINSKI PREGLED RAZVOJA POLOŽAJA ŽENSK

Sedanje stanje nekega pojava bolje razumemo ob poznavanju njegove preteklosti. Zato se zgodovinskemu pogledu na razvoj položaja žensk v družbi, z ozirom na njihov gospodarski položaj, nikakor ne moremo izogniti. Ta se je skozi stoletja spreminjal. Položaj ženske v njeni gospodarski vlogi so določale naravne danosti, stopnja razvoja gospodarstva, vera in tradicija. Zadnji omenjeni sta bili pogosto ovira na poti spreminjanja položaja žensk, pogled okolice na njihovo prizadevanje po spremembah je bil, oklepajoč se ukoreninjenih nazorov, vedno nenaklonjen. Zgodovinski pregled je omejen na njihov položaj v zadnjih 200 letih na Slovenskem, s poudarkom na 20. stoletju, saj je ravno v tem času doživel največje spremembe.

1.1 Položaj ženske v gospodarskih dejavnostih

V predindustrijski dobi, za slovenske dežele približno do srede 19. stoletja, se je velika večina prebivalstva, torej tudi ženske, ukvarjala z agrarnimi dejavnostmi. Slednje so opravljale delo v gospodinjstvu in na kmetiji, kjer je delitev dela po spolih odgovarjala teži dela. Bile so vpete v stoletja stare odnose fevdalne družbe na relaciji med fevdalnim gospodom in podložnikom in njihova gospodarska pobuda se je omejevala na ozek prostor gospodinjstva in gospodarstva. To pa je zopet omejevalo s krščanstvom pogojeno pojmovanje, da je žena podložna možu in naj pokorno izpolnjuje njegovo voljo. Tanek sloj plemstva (in žensk znotraj njega, od katerih so le zelo redke imele vidnejšo vlogo), ki ga je preživljal zgoraj omenjeni stan podložnega kmečkega prebivalstva, je zaposloval dekline in služkinje. Ženske, ki so v tem času sicer imele največjo možnost doseganja izobrazbe, a te zaradi svojega položaja niso mogle uporabiti za uveljavitev v družbi, so bile redovnice v samostanih. Pripadnikom vseh stanov prebivalstva, ne le ženskam, je bilo v času fevdalizma skorajda nemogoče prestopati iz enega v drugega, poleg tega pa je družbeno nemobilnost pogojeval tudi omejen življenjski prostor (Šatej, 1999, str. 89–114).

Po nastanku trgov in mest se je začel, sicer zelo počasi, večati delež zaposlenih v neagrarnih dejavnostih. A s tem se je le malo povečala možnost za gospodarsko dejavnost žensk. Tudi v mestih in trgih, ki so bila središča trgovine in obrti, je bilo gospodarstvo v rokah moških. Iz krščanstva izhajajoča podoba ženske kot manjvrednega, šibkega bitja, ki naj bo podrejena moškemu, je uveljavila družbeno pravilo, da je vse posle v družini vodil mož, glava družine, pa naj je bil plemič, trgovec, obrtnik ali kmet. Ženska je smela in morala stopiti na njegovo mesto le v primeru njegove odsotnosti. Plemiške dame so vodile posestva, žene trgovcev pa posle svojih mož. Te dejavnosti so zahtevale izobrazbo, ki so jo redke plemiške in meščanske pripadnice ženskega spola pridobile v samostanih in zlasti žene trgovcev tudi s šolanjem znotraj mest. Takšno izobrazbo pa so si lahko privoščile le ženske oziroma žene premožnih mož, ki so jim omogočili takšno povsem neformalno, privatno izobraževanje (Šatej, 1999, str. 89–114).

Procesa industrializacije in urbanizacije sta vplivala na strukturno spreminjanje družine ter na ločitev stanovanja in delovnega mesta. Iz teh sprememb so izhajale tudi pomembne spremembe socialnega položaja ženske in njene vloge v gospodinjstvu. S premikom proizvodnje iz hišnega gospodarstva so se naloge ženske v gospodinjstvu skrčile. Kapitalistična družba 19. stoletja je bila s svojim vrednostnim sistemom usmerjena k menjalni vrednosti. Ker pa so se v t. i. »privatiziranem«¹ gospodinjstvu proizvajale le takšne dejanske vrednosti, ki niso ustrezale vrednostnemu sistemu kapitalistične družbe, izhaja iz tega še dandanes uveljavljeno podcenjevanje tega dela in v tem tiči ena glavnih korenin zatiranja ženske (Studen, 2003, str. 236).

Nastanek industrijskih podjetij je velika prelomnica, a ne v vsakem oziru, saj je vsakršno zaposlovanje v kapitalizmu več ali manj pogojeno z ekonomskimi razlogi. Zaposlovanja žensk v tem obdobju torej ne moremo razumeti v emancipatornem smislu, ampak je večinoma le oblika zagotavljanja gole eksistence. Osvoboditev iz podložniškega stanu je omogočila množicam obubožanega agrarnega prebivalstva preselitev v kraje, kjer se je razvijala industrija, ki je nudila možnost zaslužka in preživetja. Tam so se zaposlile tudi mnoge ženske (Šatej, 1999, str. 89–114).

V zgodovini industrializacije slovenskega ozemlja ima zelo pomembno vlogo tekstilna industrija. Zaposlovala je predvsem žensko delovno silo, bilo naj bi jo okoli 60 %, proti koncu 19. stoletja pa se je ta delež še povečal. Tudi tekstilne delavke so imele nižje plače kot moški, toda bile so vsaj nekaj, in to je bilo v naših krajih, kjer je kronično primanjkovalo gotovine, velikega pomena. To vidimo tudi pri znanih delavkah ljubljanske tobačne tovarne, ki so bile prav zaradi plač in zgodnjih pokojnin prav zaželene neveste. Ta tovarna, ki je bila ustanovljena leta 1871, je imela leta 1893 zaposlenih kar 86 % žensk. Zaposlitev v tovarni je bila privlačna tako za mlada dekleta kot za odrasle ženske. »Cigararce«² so veljale za spretno in za zanesljive delavke. Glede na visok odstotek ženske delovne sile v podjetju so si delavke priborile tudi pravico do štiritredenskega porodniškega dopusta (Granda, 2003, str. 150).

Po Vodopivcu (1955, str. 16, 20) je bilo v obrti in industriji leta 1890 zaposlenih 16.065 žensk ali 32,1 % vseh zaposlenih, leta 1900 14.802 ali 26,8 % ter leta 1910 15. 277 ali 22,8 % vseh zaposlenih. Kljub malemu padcu števila zaposlenih žensk se je bolj zmanjšal njihov delež v skupnem številu delavcev. Razlog je v hitrejšem razvoju panog industrije, ki so zaposlovale manj ženske delovne sile. Kljub vsemu pa porast števila zaposlenih žensk v gospodarstvu ni sledilo industrializaciji, saj se je odstotek žensk zaposlenih v industriji ter obrti v dobi konjunktore, t.j. do leta 1931, glede na leto 1910 povečal iz 22,8 % na samo 23,4 %. Delež žensk v industriji se je povečal šele v obdobju krize, ko so podjetniki pričeli odpuščati moško delovno silo in zadrževali cenejšo delovno silo. Ženske po so bile, sicer v znatno manjšem obsegu, zaposlene tudi v drugih poklicih. Delale so kot samostojne obrtnice, babice, učiteljice, trgovke, hišne pomočnice.

Gospodarski položaj žensk je bil tako kot položaj celote zaposlenih v industriji in drugih neagrarnih panogah odvisen od zakonodaje, ki je urejevala njihov položaj. V razmerah gospodarskega liberalizma so se v Avstriji razvila mezdna razmerja brez delavske zaščite in varstva pravic. Država še ni razvila zakonodaje za zaščito delavcev. Za delavce v tovarnah in rudnikih ni bilo omejitve delovnega časa, delale so tudi ženske, in to v težkih delovnih razmerah, tudi ponoči in ob nedeljah, izplačevanje mezd pa je bilo samovoljno. Šele novele obrtnega reda iz leta 1859, sprejete v 80. in 90. letih 19. stoletja in v začetku 20. stoletja, so vsebovale določbe o varstvu in zaščiti delavcev (in delavk). Prva iz leta 1885 je prepovedala zaposlovanje žensk pri težkih, zdravju škodljivih delih in pri nočnem delu. Uvedla je 11-urni delovnik, ki je (z izjemami) veljal do leta 1918, ko je bil uveden 8-urni (Kresal, 1995, str. 1–2 in 8–10).

Tabela 1: Tedenske mezde v litijski bombažni predilnici v letih 1889–1913 v kronah

Leto	Delavke	Delavci	Delež zaslужka delavk v zaslужku delavcev v %
1889	6,0	9,6	62,5
1896	7,0	9,2	76,1
1904	9,5	11,0	86,4
1913	11,4	15,4	76,0

Vir: Povzeto po F. Kresal, Mezde in plače na Slovenskem od novele obrtnega reda 1885 do kolektivnih pogodb 1991, 1995, str.11.

Vodopivec (1955, str. 17) navaja, da so bile plače za delavke v času Avstrije (do 1918) določene nižje kot za delavce. Na primer, dnevna mezda je bila za delavca 0,8 goldinarja, za mladoletne pomožne delavke 0,3 goldinarja, za vajence 0,4 goldinarja in za delavko 0,5 goldinarja. Plača delavk je bila torej najbližja plači vajencev. Ker se omenja goldinarje, gre torej za določilo pred letom 1890, ko so bile kot plačilno sredstvo uvedene krone. Iz Tabele 1 je razvidno, kakšni so bili zaslужki delavk v industriji v kasnejšem času, ki so prikazani na primeru zaslужkov v litijski bombažni predilnici.

Leta 1934 je povprečna dnevna plača v istem obratu za delavca znašala 26,8 din, za žensko pa 20,5 na dan, torej 76,6 % delavčeve (Kresal, 1961, str. 76).

Neenakost mezd za enako opravljeno delo med žensko in moško delovno silo je predstavljalo problem od časa prve zaposlitve žensk izven kmečko-gospodinjskega okvira (Vodopivec, 1955, str. 30). V Tabeli 2 je prikazano, kako se je gibala povprečna dnevna mezda v obdobju med obema vojnoma za žensko in moško delovno silo.

Tabela 2: Povprečna dnevna mezda glede na spol v obdobju med obema vojnoma

Leto	Moški	Ženske	% ženske mezde od moške
1922	16,35	11,24	68,7
1923	22,63	15,80	66,3
1924	23,87	16,57	69,4
1925	24,18	17,05	70,5
1926	24,78	17,47	70,5
1927	25,78	17,98	69,7
1928	26,96	18,79	69,6
1929	28,28	19,66	69,5
1930	29,40	20,35	69,2
1931	29,38	19,91	67,7
1932	27,62	18,75	67,8
1933	26,27	18,29	69,6
1934	25,40	18,22	71,7
1935	25,11	18,15	72,2
1936	25,24	18,20	72,1
1937	26,17	18,90	72,2
1938	27,60	19,90	72,1
1939	28,16	19,27	70,9
1940	32,41	22,33	68,8

Vir: K. Vodopivec, Ekonomski položaj žene na območju današnje LR Slovenije v 100 letih, 1955, str. 30.

Iz navedenih podatkov v Tabeli 2 je moč razbrati, da je ženska mezda odločilno nižja od moške takoj po vojni in takoj ob nastopu gospodarske krize, torej takrat, ko je na razpolago dovolj delovne sile. V dobi krize se kasneje začnejo sistematična odpuščanja, kjer brez dela najprej ostanejo v večini srednje kvalificirani delavci, delodajalci pa obdržijo cenejšo nekvalificirano delovno silo. Posledično pada povprečna mezda za moške in povprečna mezda žensk je tako moški mezdi bliže. Odstotek ženske mezde glede na moško torej poraste in dejansko bi dvig moral znašati še nekoliko več, če ne bi ravni moške mezde dvigala prekomerno visoka mezda nekaj kvalificiranih delavcev. Povprečna mezda žensk je tako zaostajala za moško približno 30 %.

Glede deleža žensk v delovni sili v času medvojne Jugoslavije obstajajo različni podatki. Po njih podatkih je bil velik in je iz 20 % leta 1919 narasel na 40 % leta 1940 (Kresal, 1994, str. 322), spet po drugih podatkih (Vodopivec, 1955, str. 25), ki zajemajo le

zaposlene v industriji in rudarstvu, je bil delež zaposlenih žensk v teh dejavnostih leta 1919 20,8 %. Najvišji je bil leta 1934 (28,1 %) in je nato leta 1940 padel na 23,1 %. Do razlik verjetno prihaja zaradi zajemanja različnega števila panog, ki so zaposlovale žensko delovno silo.

Položaj žensk je določala in se skozi njo zrcalila tudi zakonodaja na področju ureditve družinskih razmerij in njihove zaščite v času nosečnosti kot tudi njihove pravice do odločanja o rojstvu svojih otrok. Omenili smo že, da so si zaradi svoje številčnosti delavke ljubljanske tobačne tovarne priborile pravico do štiritedenskega porodniškega dopusta (Kastrin, 2000, str. 367). Leta 1889 v Ljubljani ustanovljena okrajna bolniška blagajna (sklad za bolniško zavarovanje), ki je bila omejena na Kranjsko, je porodnicam izplačevala porodniško nadomestilo v višini 50 % zagotovljene mezde le štiri tedne po porodu, od leta 1917 pa šest tednov. Leta 1922 sprejeti zakon o zaščiti delavcev je višino nadomestila dvignil na 75 % zagotovljene mezde, čas prejemanja pa podaljšal na dva meseca pred in dva meseca po porodu. Zagotavljal je še nekaj drugih ugodnosti porodnicam, a užival jih je lahko le majhen del aktivnih žensk (Zakon o zaščiti delavcev, Ur. l. RS, št. 62/1922). Teh je bilo 224.000, zavarovanih pa je bilo dobrih 31.000, torej le 13,8 %. Vendar bi bilo smiselno, da bi iz celotnega dela aktivnih žensk izločili področje kmetijstva, kjer za zaposlene ni obstajalo nikakršno zavarovanje. Slednji odstotek zavarovanih bi po tem takem bil nekoliko višji (Vodopivec, 1955, str. 17, 33).

Katoliško društvo, ki so ga ustanovile ljubljanske tobačne delavke, je leta 1909 ustanovilo »dom za dojenčke« s 34 posteljami, kar predstavlja začetek organiziranega varstva otrok delavk (Kastrin, 2000, str. 367). Ustanove za varstvo otrok so bile do časa nastanka Jugoslavije (1918) le redke, več bi jih moral prinesiti omenjeni zakon o zavarovanju delavcev iz leta 1922. Po njem bi morali v obratih, ki so zaposlovali več kot 25 mater z majhnimi otroki, organizirati otroško varstvo na strošek lastnikov. Vendar se ti niso držali zakona in varstvo otrok je bila le redka izjema (Vodopivec, 1955, str. 33).

Začetek sistematičnega dela pri organiziranju varstva za otroke zaposlenih žena je prinesla »nova« Jugoslavija. Socialistična oblast je v varstvu otrok zaposlenih žensk videla tudi možnost za njihovo ideološko vzgojo, zato so ustanavljali vrtce. Leta 1949 jih je bilo v Sloveniji 77, vendar je bilo število otrok, ki so jih zajemali, nizko, po podatku iz leta 1953 le 6067 (Jeraj, 2005, str. 280).

V času socialistične Jugoslavije je bilo delo razglašeno za najvišjo vrednoto. Vse odrasle in zdrave osebe so se bile dolžne preživljati z lastnim delom. Iz dela so tudi izhajale mnoge pomembne pravice. Zaposleni so dobili socialno zavarovanje, ženske so dobile pravico do porodniškega dopusta. Zaposlitev žensk je dobila še poseben pomen, saj v večji ali manjši meri zagotavlja ekonomsko neodvisnost, ki po leninistično-marksistični teoriji predstavlja glavni temelj ženske enakopravnosti. Razlogi za zaposlitev žensk so torej poleg ekonomskega dobili tudi ideološki pomen, zato se je samo v letu 1946 v Sloveniji zaposlilo

skoraj 21.000 žensk, leto kasneje pa skoraj 30.000. Vendar se je ta trend ustavil že konec 40. let. Podjetja so jih pogosto odklanjala in raje zaposlovala moške, ki so tudi imeli višjo izobrazbo, tudi same so zapuščale delo, ker niso dobile varstva za svoje otroke. Ob koncu leta 1953 je bilo v Sloveniji med nezaposlenimi kar 77,6 % žensk (Jeraj, 2005, str. 262, 265 in 272).

Kot je razvidno iz Tabele 3, ki povzema podatke o strukturi statistiki plač, pridobljene na Statističnem uradu Republike Slovenije, višina plač žensk za moškimi zaostaja še danes, kjer je v odstotkih izraženo razmerje ženske plače v odstotku do moške. Tako je v obdobju od leta 2004 do leta 2008 ženska plača predstavljala minimalno 92,2 % oziroma maksimalno 93,1 % moške plače.

Tabela 3: Razmerje med moškimi in ženskimi povprečnimi mesečnimi bruto plačami v glavnih poklicnih skupinah v Sloveniji za obdobje let od 2004 do 2008

	2004	2005	2006	2007	2008
Neznano	93,1	93,3	95,1	96,9	94,6
Zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	90,9	89,2	90,6	91,4	90,3
Strokovnjaki	82,8	83,6	84,4	85,3	83,6
Tehniki in drugi strokovni sodelavci	90,1	89,0	87,9	86,4	86,0
Uradniki	94,1	94,1	94,8	96,0	95,5
Poklici za storitve, prodajalci	79,7	79,8	79,3	78,5	77,6
Kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	82,6	81,6	82,1	82,0	81,2
Poklici za neindustrijski način dela	75,8	75,3	74,8	75,7	74,0
Upravljalci strojev in naprav, industrijski izdelovalci in sestavljalci	75,2	74,6	74,1	73,4	72,6
Poklici za preprosta dela	86,9	85,6	84,1	79,3	83,5
Vojaški poklici	83,8	88,0	91,4	90,2	87,7
Skupaj	93,0	93,1	93,1	92,2	92,4

Vir: Prirejeno po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije, Strukturna statistika plač v letih 2004-2008, 2010.

1.2 Družbeni položaj ženske

Iz do sedaj navedenega je razvidno, da so moški tako kot prej tudi v 19. stoletju imeli vodilno vlogo v družbenem življenju. Ženska je imela do 19. stoletja v zakonodaji neenakopraven položaj. Bila je ujetnica katoliške vere in tradicije, ki sta ji nudili le zelo omejene možnosti za uveljavitev v javnem življenju. Ženska naj bi le gospodinjala, rojevala in vzgajala otroke. Morala je biti dobra žena in mati ter izven doma nastopati le kot spremljevalka svojega moža. Nesporna in velika vloga žensk v vseh časih je ostajala večinoma omejena na družino in se je v javnosti manifestirala le posredno, v glavnem

preko vpliva, ki so ga imele na svoje soproge. Ena prvih slovenskih bork za žensko emancipacijo Pavlina Pajk je položaj ženske v slovenski družbi opisala s sledečimi besedami: »Ženske imajo jako malo pravic, uživajo malo zaupanja in trpijo krivico.« (Pajk v Matić, 2003, str. 135).

Do konca 19. stoletja so iz brezimne množice žensk kot posameznice izstopale le tiste, katerih življenjsko pot so zaznamovale znamenite, ekscesne in tragične usode. Pravna nesposobnost in izključitev iz vseh političnih aktivnosti pa sta bili v nasprotju z rastočo in vse bolj javno opazno vlogo žensk, ki je sočasno z bližanjem konca stoletja postajala vse vidnejša. V naših krajih je ta proces sicer potekal manj dramatično kot npr. v Angliji in Ameriki, kjer so sufražetke ostro zahtevale volilno pravico, vendar podobno neustavljivo. Položaj se je začel spreminjati že v 60. in 70. letih 19. stoletja, ko so postale narodne dame in gospodične nepogrešljivi del slovenskega narodnega življenja. Stopanje žensk v javnost je bilo na Slovenskem namreč neposredno povezano z nastankom in rastjo slovenskega nacionalnega gibanja. A ne moremo govoriti o revolucionarnih spremembah glede družbenega položaja žensk. Še vedno je namreč prevladovalo mnenje, da ženske, kar zadeva šolanje in izobrazbo, potrebujejo le tisto, kar bodo kasneje potrebovale kot gospodinje in matere. Slednje prepričanje, ki je veljalo v takratni družbi, o »globini« ženskega uma nazorno ilustrira sledeči citat: » /.../ da se z ženskami ne pogovarja o učenostih predmetih, saj se ženske zanimajo le za zabavo in veselje. Tudi o resnih verskih in političnih zadevah se z njimi ne gre pogovarjati, saj se jim začne takoj zehati« (Studen, 2003, str. 236).

Ob tem pa so se že pričeli pojavljati manj togi pogledi, da naj se vsaj neporočenim ženskam in vdovam omogoči samostojna eksistenca. S tem se je začelo priznavati, da ima žensko vprašanje tudi svojo socialno razsežnost. Ženski primerne poklice so sprva omejili na učiteljice deklet, zdravnice ženskih bolezni in še na nekatere v poštni, telegrafski in računovodski stroki. V osemdesetih letih so v razprave o ženskih vprašanjih vstopile tudi ženske same. Te so izpostavljale, da ženska izobrazbe ne potrebuje, razen za to, da »preživi v sili« oz. kadar ostane sama. Omenjeno je bilo tudi, da bo o razlikah »v razumnosti, zmožnosti, vztrajnosti in volji« med moškim in žensko mogoče spregovoriti šele, ko bodo oboji obiskovali iste šole in opravljali iste poklice. Ženske so se konec 19. stoletja na Slovenskem v javnem življenju pojavljale predvsem v kulturni dejavnosti kot pesnice, pisateljice in slikarke (Matić, 2003, 135–136).

Iz njihovih vrst so prihajale tudi urednice prvega slovenskega ženskega časopisa Slovenka, ki je začel leta 1897 izhajati v Trstu. Ta štirinajstdnevnik je prinašal čedalje več zapisov o družbenih vidikih ženskega vprašanja. Njihov vse radikalnejši ton je prinašal poglede na žensko vključevanje v javno življenje (Grdina, 2003, str. 298).

Leta 1898 so v Ljubljani svoje društvo ustanovile slovenske učiteljice in v programskih točkah med drugim zahtevale izenačitev plač učiteljic s plačami učiteljev. Januarja leta

1901 so v Ljubljani ustanovili Splošno slovensko žensko društvo, ki je svoja vrata odprlo vsem pripadnicam ženskega spola. Kmalu je postalo osrednja slovenska ženska organizacija. Na pragu 20. stoletja se je torej pri obravnavi »ženskega vprašanja« na Slovenskem začelo novo obdobje. Z nastankom ženskega glasila in ženskih društev so prizadevanja za žensko emancipacijo prešla iz moških v ženske roke, šele to pa je omogočilo oblikovanje pravega ženskega gibanja. Novi pogledi na žensko vzgojo, izobraževanje in vlogo žensk v družbi so se uveljavili sicer počasi, toda to, da se žensk ne da več držati le doma, je že pred 1. svetovno vojno postalo jasno tudi konservativnejšim katoliškim mislecem (Cvirn, 1997, str. 28).

A kljub temu je bila ženska emancipacija na Slovenskem, kot tudi drugod po Evropi, v času pred 1. svetovno vojno še na začetku. Še najdlje je prišla v umetnosti s slikarko Ivano Kobilica ter v nekaterih poklicih kot npr. učiteljskem. Druga področja javnega življenja so bila medtem še vedno čvrsto v rokah moških. Svetlo točko pomeni začetek izhajanja revije Slovenska žena leta 1912 (Grdina, 1997, str. 145).

Leta prve svetovne vojne (1914–1918) so pomenila čas, ko se je vloga žensk začasno okrepila. Zaradi mobilizacije množice moških so morale prevzeti njihove naloge v vseh panogah gospodarstva in v javnih službah. Za delo so poprijele v kmetijstvu, industriji, transportu, nadomeščale so ure moških kolegov po šolah. Poleg tega so se posvečale dobrodelnosti. Zbirale so oblačila, hrano in denarne prispevke za socialno ogrožene ljudi. Sodelovale so tudi pri negi ranjencev. Delavke ljubljanske tobačne tovarne so npr. leta 1914 ustanovile bolnišnico, v katero so bili sprejeti ranjeni vojaki z ruske fronte (Kastrin, 2000, str. 367). Poleg tega se je še povečal njihov pomen v dejavnosti, v katero so jih vztrajno potiskali vsi nasprotniki njihove emancipacije: kuhanju. Leta prve svetovne vojne so bila namreč leta velikega pomanjkanja osnovnih življenjskih artiklov. Dvesto ali še manj gramov moke in nekaj dekagramov mesa dnevno na osebo, 800 gramov sladkorja na mesec (podobno »izdatne« so bile tudi količine ostalih živil, primanjkovalo pa je tudi oblačil, obutve, kurjave, higienskih pripomočkov) so zahtevali pravo čarodejstvo v polnjenju želodcev lačne družine (Himmelreich, 2001).

Obdobje med vojnama (1918–1941) je čas, ki ni prenesel velike spremembe v izboljšanju javne vloge žensk. V javnem življenju so se uveljavljale skozi delo množice ženskih društev, ki so nastala že pred razpadom avstro-ogrske monarhije in zlasti po letu 1918. Ta društva so prirejala strokovne tečaje (šiviljske, gospodinjske, računovodske itd.) pa tudi splošno-izobraževalne, na katerih so obravnavali teme s področja politike, gospodarstva in zgodovino ženskega vprašanja. Društva so se povezovala v zveze, njihova dejavnost je bila podobna in to kljub politični pripadnosti, na kateri so se povezovala (Jeraj, 2000, str. 53–61).

V obdobju, ko je bilo slovensko ozemlje del socialistične Jugoslavije (1945–1991), so odpadli vsi zaviralni momenti, ki so prej ženskam omejevali javno uveljavitev. V

zakonodaji so bila odpravljena vsa določila, ki so do tedaj postavljala ženske v podrejen položaj glede moških. Javno delo in nastopanje žensk je postalo običajno, dostop do vseh javnih služb jim je zagotavljala tudi ustava iz leta 1946.

Danes je v Republiki Sloveniji enakost spolov v javnem življenju formalno zagotovljena z Zakonom o enakosti žensk in moških (Ur. l. RS, št. 59/2002). Njegov 4. člen govori: »Enakost spolov pomeni, da so ženske in moški enako udeleženi na vseh področjih javnega in zasebnega življenja, da imajo enak položaj ter enake možnosti za uživanje vseh pravic in za razvoj osebnih potencialov, s katerimi prispevajo k družbenemu razvoju, ter enako korist od rezultatov, ki jih prinaša razvoj.« Zagotovitev omenjenega skuša zakonodajalec doseči z uresničevanjem ciljev Resolucije o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških 2005–2013 (Ur. l. RS, št. 100/2005). Ta dokument določa cilje in ukrepe ter ključne nosilce politik za uresničevanje enakosti spolov na posameznih področjih življenja žensk in moških v RS v omenjenem obdobju. Njegov temeljni namen je izboljšati položaj žensk oziroma zagotavljati trajnostni razvoj pri uveljavitvi enakosti spolov.

Organ, ki v Sloveniji pripravlja in bdi nad izvajanjem predpisov za izboljšanje položaja žensk in ustvarjanje enakih možnosti spolov na posameznih področjih družbenega življenja, je od leta 2000 Urad za enake možnosti, ki je nasledil leta 1992 ustanovljeni Urad za žensko politiko.

1.3 Izobraževanje žensk

Vključevanje žensk v delo izven gospodinjstva je bilo v veliki meri odvisno tudi od njihove izobrazbe. A vključevanje žensk v formalni šolski sistem (ob zasebnem izobraževanju, ki so ga bile redke deležne že pred tem) je bil dolgotrajen proces. Še v drugi polovici 19. stoletja so namreč povsem resno razpravljali o tem, ali so ženske sposobne razumsko razmišljati tako kot moški ali pa opravljati poklice, ki niso primerni »ženski naravi«. V zakonodaji na področju današnje Slovenije je bilo vključevanje deklic v šolanje vse do konca 19. stoletja omejeno na osnovno šolstvo. To je bilo organizirano na načelu ločevanja spolov ne le zaradi moralnih razlogov, ampak tudi zaradi različnih potreb šolanja. Od leta 1805 je za podeželske avstrijske šole veljalo, da se mora »z ozirom na potrebo različnega pouka na spol, ločiti deklice od dečkov«. Tudi v mestih naj bi ustanavljali ločene šole za dečke in deklice, v 3. razred glavnih šol pa so smeli deklice vpisovati le izjemoma. Po reformi šolstva leta 1848 se odnos do šolanja deklet ni veliko spremenil, saj so bile gimnazije in univerze zanje še vedno nedostopne. Šele reforma šolstva po zakonu iz leta 1869, ki je dovoljevala ustanavljanje ženskih učiteljišč, je omogočila nadaljevanje šolanja deklet tudi po končani ljudski šoli. A zakonodajalec do tega ni privedla želja po enakopravnejši udeležbi obeh spolov v šolanju, temveč povsem praktični vzroki. Učiteljski poklic je s to reformo postal še bolj nezanimiv za moške, kot je bil prej, saj so se morali odpovedati dotodanjim postranskim zaslužkom. To je dokaz, kako je bilo v zgodovini padanje ugleda določenega poklica v družbi običajno povezano s

feminizacijo tega poklica. Šele leta 1872 je bilo v Avstriji dovoljeno, da so se na gimnazijo vpisala tudi dekleta, na avstrijske univerze pa so se smele vpisovati šele na prehodu iz 19. v 20. stoletje. Prva Slovenka si je fakultetno diplomo pridobila leta 1906 (Gabrič, 2004, str. 216–217).

Izobraženke, ki jih je bilo največ (učiteljice), so imele zakonsko določeno nižjo plačo od moških kolegov, saj kot samske naj ne bi imele tolikšnih materialnih potreb kot njihovi kolegi, ki so imeli družine. Učiteljice se namreč niso smele poročiti. V zadnjih desetletjih obstoja Avstro-Ogrske je še vedno obstajala velika razlika med možnostmi izobraževanja fantov in deklet. Prvim je bila dostopna vsaka izobrazba, le redka dekleta pa so uspela doseči takšno, za katero so bila sposobna (Gabrič, 2004, str. 218). To se je spremenilo po letu 1918, v času Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, ko so dekleta dobila možnost dostopa do vseh stopenj izobraževanja. To ilustrira Tabela 4, ki kaže delež dijakinj v gimnazijah na Slovenskem v času med obema svetovnjima vojnoma.

Tabela 4: Delež dijakinj v gimnazijah na Slovenskem med svetovnjima vojnoma

	Vseh skupaj	Od tega deklet	Delež deklet v %
Šolsko leto 1918/19	4.914	578	11,8
Šolsko leto 1928/29	6.960	1.972	28,3
Šolsko leto 1937/38	12.135	4.282	35,3

Vir: A. Gabrič, Od moškega do unisex šolstva, 2004, str. 219–220.

V drugi polovici 20. stoletja se je delež deklet, vpisanih na gimnazijah, še povečal, kar je razvidno iz Tabele 5.

Tabela 5: Delež dijakinj v gimnazijah na Slovenskem v drugi polovici 20. stoletja

	Vseh skupaj	Od tega deklet	Delež deklet v %
Šolsko leto 1959/60	7.484	4.030	53,8
Šolsko leto 1969/70	13.416	8.743	65,2
Šolsko leto 1999/2000	31.426	18.661	59,4

Vir: A. Gabrič, Od moškega do unisex šolstva, 2004, str. 219-220.

Iz Tabele 6 razberemo, da se je v 20. stoletju naglo dvigoval tudi delež deklet, vpisanih v visokošolske ustanove. V času prve jugoslovanske države je prišlo do velikega napredka deklet v izobraževanju, na kar kažejo Tabele 4 do 6. Na primeru šolstva pokažimo, kako so nekateri položaji še vedno bili v domeni moških. Med 18 profesorji na državni realni gimnaziji v Celju je leta 1928 bila le ena profesorica. Enaka situacija je bila tudi na drugih gimnazijah in strokovnih šolah, večji delež učiteljic je bil le v meščanskih in osnovnih

šolah (Lužar, Vrabl & Wagner, 1928, str. 11-143). Kljub zgoraj omenjenemu napredku v izobraževanju deklet je v času med obema vojnama v že tako neugodni kvalifikacijski strukturi slovenskih delavcev bila kvalifikacijska struktura zaposlenih žensk še slabša (Kresal, 1994, str. 322).

Tabela 6: Delež deklet na visokošolskih ustanovah na Slovenskem v drugi polovici 20. stoletja

	Vseh skupaj	Od tega deklet	Delež deklet v %
Šolsko leto 1919/20	695	25	6,3
Šolsko leto 1928/29	1.353	154	11,4
Šolsko leto 1937/38	1.873	346	18,5
Šolsko leto 1953/54	5.992	1.763	29,4
Šolsko leto 1969/70	21.632	9.163	42,4
Šolsko leto 1999/2000	82.812	47.460	57,3

Vir: A. Gabrič, Od moškega do unisex šolstva, 2004, str. 219–220.

Z dokončno odpravo ločevanja spolov v šolstvu po drugi svetovni vojni in propagiranjem nove vloge žensk v družbi so bili formalno odpravljeni vsi razlogi za slabši začetni položaj žensk pri vključevanju v delo zunaj gospodinjstva. Leta 1951 je bil odstotni delež žensk od vseh enako izobraženih naslednji: med vsemi s končano gimnazijo je bilo 35,5 % žensk, z učiteljiščem 69 %, s srednjo strokovno šolo 40,2 %, z višjo šolo 61,6 %, akademijo 28,1 % s končano visoko šolo ali fakulteto pa le 18,4 % (Jeraj, 2005, str. 276).

Ob primerjavi slednjega s Tabelami 4 do 6 vidimo, da je odstotek deklet s končano gimnazijo in fakulteto v začetnih povojnih letih kljub deklarirani enakopravnosti spolov v prvih letih po drugi svetovni vojni na Slovenskem skoraj identičen tistemu iz šolskega leta 1937/38. Kar pa seveda ne zmanjša pomena rasti njihovega deleža med izobraženimi v kasnejših letih, razvidnega iz Tabel 4 do 6.

Danes je za enakopravnost izobraževanja seveda poskrbljeno z zakonsko podlago. Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja iz leta 2007 (Ur. l. RS, št. 93/2007) je v okviru svoje vsebine in namena tega zakona, glede pravic žensk v izobraževanju in zaposlovanju, v pravni red Republike Slovenije prenesel naslednje direktive Evropskih skupnosti:

- Direktivo Sveta 76/207/EGS z dne 9. februarja 1976 o izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev,
- Direktivo Sveta 86/378/EGS z dne 24. julija 1986 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v poklicnih sistemih socialne varnosti,

- Direktivo Sveta 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost,
- Direktivo Sveta 2000/78/ES z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu,
- Direktivo 2002/73/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 23. septembra 2002 o spremembi Direktive Sveta 76/207/EGS o izvrševanju načela enakega obravnavanja moških in žensk v zvezi z dostopom do zaposlitve, poklicnega usposabljanja in napredovanja ter delovnih pogojev,
- Direktivo Sveta 2004/113/ES z dne 13. decembra 2004 o izvajanju načela enakega obravnavanja moških in žensk pri dostopu do blaga in storitev ter oskrbo z njimi,
- Direktivo 2006/54/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 5. julija 2006 o uresničevanju načela enakih možnosti ter enakega obravnavanja moških in žensk pri zaposlovanju in poklicnem delu (preoblikovano).

1.4 Politično udejstvovanje žensk

Po letu 1867, ko je v Avstro-Ogrski izšel splošni zakon o društvih, ženske niso smele ustanovljati političnih društev, niso smele biti njihove članice, političnih zborovanj niso smele obiskovati. Po avstrijski volilni zakonodaji so na Slovenskem omejeno volilno pravico ženske dobile leta 1861. Volilna pravica v deželne zbornice je bila tedaj docela vezana na občinsko volilno pravico. Vsebovala ni nikakršnih zahtev po določeni starosti ali spolu volilnega upravičenca. Kdor je plačeval davek, pa naj je bila to ženska ali otrok, je imel občinsko volilno pravico. Vendar ni smel glasovati osebno, temveč le po zastopniku ali pooblaščenцу (Melik, 1965, str. 136). Izjemo pomeni reforma ljubljanskega občinskega volilnega reda leta 1911, ki je osebno glasovanje dovolila nekaterim ženskam, davkoplačevalkam in učiteljicam. A tu ni šlo za uresničitev ideje o potrebi enakopravnosti med spoloma, temveč za čiste strankarske igre (Grdina, 1997, str. 145). Z reformo volilnega sistema leta 1907 so imeli na državni ravni splošno volilno pravico le moški. Po koncu 1. svetovne vojne so vse tri poglavitne stranke na Slovenskem v svojih programih predvidele tudi volilno pravico za ženske. Dve od njih sta ženske tudi vključevale v svoje vrste, socialdemokratska je ženske celo vključevala že pred 1. svetovno vojno (Selišnik, 2006, str. 1–2, 139).

A tudi v času prve Jugoslavije (1918–1945) ženske volilne pravice niso imele, pridobile so jo znova leta 1945 po koncu druge svetovne vojne. Ponekod so ženske na Slovenskem morale voliti že v času druge svetovne vojne. Na po partizanski vojski osvobojenih področjih so namreč organizirali volitve odbornikov v narodnoosvobodilne svete in na teh volitvah so smele sodelovati tudi ženske. Povojna Jugoslavija je prinesla vsem ženskam tako pasivno kot aktivno volilno pravico, ženske so torej smele tako voliti, kot biti kandidirane na voljene položaje, vendar je bila njihova pomembnost omejena zaradi politične ureditve, ki je takrat obstajala. Šele leta 1990, z demokratičnimi volitvami, je

dobila volilna pravica žensk svoj polni pomen. Enak položaj imajo tudi v samostojni Sloveniji (Enciklopedija Slovenije, 2000, str. 348).

V času habsburške dinastije do leta 1918 so bile pravice žensk na Slovenskem glede volitev na lokalnem nivoju primerljive s pravicami žensk v nekaterih evropskih državah. Na Švedskem so na tem nivoju prvič dovolili voliti v letih 1862 in 1863 delu žensk, v Veliki Britaniji so neporočene nosilke gospodinjstev imele takšno pravico od leta 1869, od leta 1881 tudi del škotskih žensk. So pa ženske na Slovenskem zaostajale pri pravici sodelovanja na splošnih državnih volitvah. V Novi Zelandiji so ženske dobile enako volilno pravico kot moški leta 1893, do konca stoletja jim je sledilo še več področij pod vplivom Velike Britanije, kot prva evropska država z enako žensko volilno pravico pa je Finska (leta 1906). Ženske na Slovenskem so nanjo, kot rečeno, morale čakati do leta 1945 (Enciklopedija Slovenije, 2000, str. 348–349).

Vprašanje uresničevanja spolne enakosti na področju politike skušajo reševati tudi t. i. ženske kvote v Zakonu o volitvah v državni zbor (Ur. l. RS, št. 109/2006), ki v 43 členu določa: »Na kandidatni listi noben spol ne sme biti zastopan z manj kakor 35 % od skupnega dejanskega števila kandidat in kandidatov na listi. Določba prejšnjega odstavka ne velja za kandidatne liste, na katere so uvrščeni trije kandidati oziroma kandidatke, pri čemer mora biti na kandidatni listi, na katero so uvrščeni trije kandidati oziroma kandidatke, najmanj en predstavnik vsakega od spolov«. Ženske kvote pa določa tudi Zakon o lokalnih volitvah (Ur. l. RS, št. 94/2007), kar je razvidno iz 70 a člena: »Politična stranka ali volivci, ki v volilni enoti določijo več kot enega kandidata za člana občinskega sveta, morajo določiti kandidate oziroma kandidatne liste tako, da pripada vsakemu od obeh spolov najmanj 40 % kandidatur oziroma mest na kandidatni listi ter svoje kandidate oziroma kandidate na prvi polovici kandidatne liste razporediti izmenično po spolu. Določba prvega odstavka tega člena ne velja za kandidatne liste, na katerih so uvrščeni trije kandidati oziroma kandidatke, pri čemer mora biti na kandidatni listi, na katero so uvrščeni trije kandidati oziroma kandidatke, najmanj en predstavnik vsakega od spolov«.

Danes so ženske tudi zakonsko izenačene z moškimi na vseh poljih delovanja. Ustava Republike Slovenije v 14. členu govori: »V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede /.../ na spol, /.../ (Ur. l. RS, št. 33/1991).«

2 RAZVOJ TEKSTILNE INDUSTRIJE V SLOVENIJI IN NA CELJSKEM

Na današnjem ozemlju Slovenije je med obema vojnama najmočnejši razvoj v industriji dosegla tekstilna industrija. Slednja se je pričela razvijati po nastanku Jugoslavije, ko je bil formiran nov gospodarski prostor, ki je za tekstilno industrijo predstavljal nezasičeno tržišče. Leta 1918 so sprva na slovenskem ozemlju delovale samo tri tekstilne tovarne, ki

so zaposloval 1350 delavcev. Nahajale so se v Tržiču, Litiji in Preboldu. V povojnem času je bilo pomanjkanje tekstilnega blaga, poleg hrane, največji problem, ki je tekstilni industriji na Slovenskem omogočil njen razvoj. Tekstilni izdelki so namreč predstavljali tisto potrošniško blago, s katerim je bilo nujno oskrbeti potrošnike. Sprva je leta 1918 to omogočil uvoz, saj je tekstil predstavljal kar 80 % celotne vrednosti jugoslovanskega uvoza. Leto kasneje se je ta delež tekstila v celotnem uvozu na račun razvoja tekstilne industrije doma skoraj prepolovil in je tako znašal le še 42 %. Sčasoma je uvoz tekstila postal povsem nepomemben in je predstavljal le še popestritev ponudbe na tržišču, ki ga je sedaj obvladovala domača tekstilna industrija (Kresal, 1976, str. 52–54).

Po Kresalu (1976, str. 61-62) je bil hiter razvoj tekstilne industrije na Slovenskem tudi posledica državnega pospeševanje le-te z ukrepi carinske zaščite, krediti, zunanjetrgovinsko in devizno politiko ter olajšavami, ki jih je dajala podjetnikom. Tako je na Slovenskem iz prvotnih treh tovarn nastalo v obdobju desetih let 54 tekstilnih podjetij. Leta 1938 pa je slednjih bilo že 118, zaposlovala so skoraj 17000 delavcev, kar je razvidno iz Tabele 7.

Tabela 7: Tekstilna industrija na Slovenskem ter v ostali Jugoslaviji v letih 1918, 1928 ter 1938 glede na število tekstilnih tovarn in število zaposlenih

Leto	Na Slovenskem		Preostali del Jugoslavije	
	Tekstilne tovarne	Zaposleni	Tekstilne tovarne	Zaposleni
1918	3	1350	15	3900
1928	54	9460	186	24455
1938	118	16645	373	42729

V letu 1938 je v primerjavi s celotno Jugoslavijo na Slovenskem obratovalo 31,6 % tekstilnih tovarn, ki so zaposloval 39 % vseh zaposlenih v tekstilni industriji in ustvarile, kar 37 % vse tekstilne proizvodnje v Jugoslaviji. Slovenija je tako na zaposlenega delavca ustvarila 1,2-krat več vrednosti tekstilne industrije kot na hrvaškem ozemlju in 2,4-krat več kot v ostalih predelih Jugoslavije (Kresal, 1976, str. 70–71).

Razvoj tekstilne industrije torej ni bil enak na celotnem teritorialnem območju Jugoslavije. Znotraj slovenskih meja se je gospodarstvo in s tem tekstilna industrija razvijala v drugačnih razmerah kot izven le-teh (Kresal, 1976, str. 5). Še več, do neenakomernega razvoja je prihajalo tudi znotraj slovenskega ozemlja, kjer so imela ena območja bolj razvito tekstilno industrijo od drugih. Opredelitev tekstilne industrije je zaradi navedenega različnega razvoja omejena na celjsko okolje, v katerem je nastalo in poslovalo proučevano podjetje volnenih odev Škofja vas.

Celje je glede na razvoj industrije precej zaostajalo za okolico, ki je svoja prva industrijska podjetja dobila že mnoga leta prej. Industrija na Celjskem se je namreč pričela razvijati

proti koncu 19. stoletja z nastankom prvih večjih industrijskih obratov, kot so železarna Štore, Westnova tovarna emajlirane posode ter Rudnik. V industrijski obrat se je v tistem času preoblikoval tudi mlin na Spodnji Hudinji, ki je bil vse do tedaj v avstro-ogrski lasti, kasneje v švicarski in nazadnje leta 1888 z odkupom mlina v slovenskih rokah veleindustrialca Petra Majdiča, kasnejšega ustanovitelja predilnice in tkalnice v Škofji vasi ter železninarsko-trgovskega podjetja Merkur (Zgodovinski arhiv Celje – v nadaljevanju ZAC – Okrožno kot trgovsko sodišče v Celju, Trgovski in združni registri, Registri posamičnih firm II/42).

Tekstilna industrija na Celjskem je predstavljala najmlajšo industrijsko panogo. Uveljavljati se je namreč začela šele ob koncu prve svetovne vojne. Pred tem časom pa tekstilne industrije, tako kot v večini slovenskih mest, v Celju ni bilo moč zaslediti. Na vsem slovenskem ozemlju so bila takrat samo tri tekstilna podjetja, in sicer tkalnica v Št. Pavlu pri Preboldu, predilnica v Litiji ter predilnica in tkalnica v Trziču. Tekstilna industrija se je razvijala počasneje, saj so slovenske dežele v času avstrijske države predstavljale manj razvito tržišče, ki je večino proizvodov uvozilo iz razvitejših avstrijskih področij. Potreb po ustanavljanju tekstilnih podjetij v Sloveniji namreč ni bilo, saj je slovensko tržišče s tekstilnimi izdelki takrat zalagala predvsem Češka. Ob nastopu časa Jugoslavije je Slovenija postala tista, ki je predstavljala razvitejšo ter naprednejšo tržišče ter je svoje izdelke v večini izvažala na manj napredne jugoslovanske trge. Povpraševanje po izdelkih je sililo slovensko in s tem tudi celjsko industrijo v razvoj, modernizacijo, avtomatizacijo itd. Kako hiter je bil omenjeni razvoj, lahko vidimo iz naraščajočega števila podjetij. Ob koncu prve svetovne vojne je bilo namreč le-teh na celjskem področju dvajset, nobeno iz med teh ni bilo tekstilno podjetje, ob začetku druge svetovne vojne pa že štirideset, od tega 8 tekstilnih podjetij. Če bi upoštevali še tista, ki so obstajala krajše obdobje, bi bilo število še višje. Indikator razvoja industrije je tudi število zaposlenih, ki je bilo pred razcvetom na ravni 1600 zaposlenih, ob začetku druge svetovne vojne pa na ravni 3000 zaposlenih, od katerih jih je bilo približno 700 zaposlenih v tekstilni industriji (Mikola, 2004, str. 7–10, 16–17, 110). Podatki o številu zaposlenih v posameznih tekstilnih tovarnah na Celjskem ob začetku druge svetovne vojne so vidni v Tabeli 8, ki temelji na podatkih pridobljenih iz arhivskega gradiva Mestne občine Celje 1919-1941.

Temeljni pogoj za nastanek industrije na Celjskem, s tem tudi tekstilne industrije, je bila prometna pot, s pomočjo katere se je industrija lahko oskrbovala s surovinami ter prodajala svoje proizvode na domače ter tuje tržišče. Z izgradnjo Južne železnice je bilo temu pogoju zadoščeno, a za razvoj industrije je bil ključnega pomena kapital. Ta je bil v celjski industriji do prve svetovne vojne domači, torej v lasti državljanov avstrijske oziroma jugoslovanske oblasti, med obema vojnoma pa se že pojavi tuji kapital, predvsem nemški ter italijanski. Delež slovenskega kapitala v času prve svetovne vojne je bil relativno skromen, saj je bilo edino večje podjetje v rokah domačih lastnikov le Majdičev mlin na Spodnji Hudinji, ki so ga kasneje opustili. Lastnik omenjenega mlina je nato ustanovil tekstilno tovarno volnenih odej v Škofji vasi. Je pa delež domačega kapitala narastel v

obdobju med obema vojnama, ko je bilo ustanovljenih mnogo novih, povsem slovenskih podjetij. Takrat je bilo ustanovljenih 8 tekstilnih tovarn, izmed katerih je bila le ena povsem v tuji lasti, kar je razvidno že iz njenega imena. Gre za tekstilno podjetje Bergman. (Mikola, 2004, str. 11–13).

Tabela 8: Število vseh zaposlenih in zaposlenih žensk v tekstilnih podjetjih, ki so obstajala pred drugo svetovno vojno na Celjskem

Število zaposlenih (žensk)	Število zaposlenih	Število zaposlenih žensk
Naziv tekstilnega podjetja		
Metka, mehanična tkalnica, d.z.o.z.	191	114
Celjska tekstilna tovarna Bergmann in drugi	182	132
Elka, tekstilna tovarna, d.z.o.z.	133	97
Peter Majdič, industrija volnenih izdelkov, d.z.o.z., Škofja vas	65	ni podatka
Karl Pajk, tovarna perila	16	10
Stermecki in drug, tovarna perila in oblek	66	54
Ciril Vajt, tovarna pletenin, Celje	75	ni podatka
Ivan Pintar, mehanična tkalnica trakov	ni podatka	ni podatka

Za razvoj industrije je bila potrebna zadostna delovna sila, ki je na Celjskem večinoma izhajala s podeželja in je predstavljala neizčrpen vir delovne sile. Zaradi družbenega razslojevanja na slovenskem ozemlju proti koncu 19. stoletja je namreč začel nastajati številčen sloj prebivalstva, ki je bil primoran iskati zaposlitev v industriji, kajti lastnih sredstev oziroma zemlje niso imeli. Tako so slednji bili primorani zaposliti se v industrijskih podjetjih. Med zaposlenimi na Celjskem so v industriji prevladovali moški, za razliko od žensk, ki so bile sprva zaposlene le v tovarni emajlirane posode in so predstavljale samo tretjino vseh zaposlenih v celjski industriji. Po prvi svetovni vojni pa se je njihov delež povečal, predvsem na račun razvoja tekstilne industrije. V Tabeli 8 so prikazana celjska industrijska tekstilna podjetja, ki so pred drugo svetovno vojno zaposlovala največ žensk (Mikola, 2004, str. 26–28).

Tržišče, na katerem so celjska podjetja prodajala svoje izdelke ter kupovala surovine, potrebne za izdelavo le-teh, je bilo za razvoj industrije ključnega pomena. Do prve svetovne vojne je bilo to avstrijsko tržišče, po razpadu Avstro-Ogrske pa se je odprlo novo, jugoslovansko tržišče. Podjetja, ne samo celjska, so tako dobila možnost prodaje svojih produktov na novo tržišče. Glede na to, da je bila Slovenija industrijsko najbolj razviti del

jugoslovanske države, je priložnost izkoristila in tako so pričela nastajati nova industrijska podjetja, obstoječa pa so svojo proizvodnjo še povečala. Novo tržišče je pomenilo novo priložnost ravno za tekstilno industrijo, ki je pred tem skoraj ni bilo, saj se je večino tekstilnih izdelkov uvozilo. Sedaj pa so bila slovenska in s tem tudi celjska tekstilna podjetja tista, ki so s svojimi proizvodi oskrbovala jugoslovansko tekstilno slabše razvito tržišče. Določenim podjetjem pa novo tržišče ni prineslo nič dobrega. Zaradi prevelike konkurence so morali svojo dejavnost opustiti. Ravno to se je zgodilo pri Majdičevem mlinu na Spodnji Hudinji ter kasneje tudi pri mlinu v Škofji vasi, iz katerega je nato nastalo perspektivno tekstilno podjetje. Tekstilnih proizvodov torej ni bilo potrebno več uvažati, kar pa ni veljalo za surovine. Slednje so tekstilna podjetja še vedno delno nabavljala v tujini, delno pa pri domačih predilnicah. Med največje uvoznike surovin na Celjskem so spadale vse tri tkalnice: Metka, Celjska tekstilna tovarna Bergmann in drugi ter Elka (Mikola, 2004, str. 24–25).

Ugodni pogoji za razvoj tekstilne industrije v Sloveniji so se torej pričeli šele ob razpadu habsburške monarhije. K razvoju pa je pripomogla tudi uvedba nove zaščitne carinske tarife na uvožene tekstilne proizvode v letu 1925. Takrat so tako domači kot tuji podjetniki to situacijo izkoristili ter pričeli ustanavljati tekstilna podjetja. Prvi med njimi je bil Peter Majdič, ki je leta 1926 v Škofji vasi ustanovil prvo tekstilno industrijsko podjetje na območju Celja in njegove okolice. V tem obdobju je nastalo še nekaj tkalnic ter podjetij, ki so izdelovala obleke ter perilo. Tako se je tekstilna industrija na Celjskem uvrstila med najmočnejše industrijske panoge (Mikola, 2004, str. 110).

V obdobju okupacije (med leti 1941 in 1945) je o samem poslovanju tekstilne industrije izredno malo ohranjenih podatkov. Vsekakor pa so nemške okupacijske oblasti poskušale doseči, da bi celjska industrija tudi v vojnih časih proizvajala čim več ter s tem krepila nemški vojaški položaj. Celjski podjetniki so se tako znašli v različnih položajih, odvisno od tega, katere narodnosti so bili. Za večino je okupacija pomenila velik udarec, saj so jim po okupaciji zaplenili njihovo premoženje ter podjetja. Redkim izjemam je okupator dovolil, da so lahko še naprej vodili svoja podjetja, tekstilnih podjetij med temi ni bilo, vendar je bilo to zanje usodno po vojni, ko jih je Okrajno sodišče v Celju obsodilo zaradi gospodarskega sodelovanja z okupatorjem. Posledično so jim poleg drugih kazni izrekli tudi zaplembo njihovih podjetij (ZAC, Okrožno sodišče Celje, spis KO 2/1945 in 1946). Sta pa v obdobju okupacije na Celjskem nastali dve novi tekstilni podjetji. Prvo kot podružnica, ki je izdelovala gumijaste izdelke za obleke, in kot drugo tekstilno podjetje, ki se je ukvarjalo s proizvodnjo perila. Proizvodnja je stekla v poslopih bivših tkalnic, ki so jih nemške oblasti zasegle (ZAC, Okrožno kot trgovsko sodišče v Celju, Trgovski in združni registri, Register A III/274 in A/21).

Povojno obdobje je bil čas razlastitve ter poddržavljanja večine celjskih industrijskih podjetij, sprva z zaplembami, kasneje z nacionalizacijo. Z zaplembo je takratna komunistična oblast prisilno odvzela ali celotno ali le del premoženja v korist države brez

izplačila kakršnekoli odškodnine. Večini lastnikov so podjetja zaplenili, določeni pa so že pred izdano odločbo o zaplembi, zaradi strahu pred obsodbo, zaradi sodelovanja z nemškim okupatorjem, kar prostovoljno z darilno pogodbo prepustili takratni oblasti celotno svoje premoženje. Eden izmed teh je bil tudi ustanovitelj največjega tekstilnega podjetja na Celjskem Peter Majdič, ki je državi leta 1946 prepustil takrat 3000000 dinarjev vredno tovarno volnenih odev Škofja vas, z darilno pogodbo (glej Priloga 1, ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 2, AŠ 1). Z darilno pogodbo pa so predali tudi mehanično tkalnico Metka, ki je bila ob prepustitvi vredna 9000000 dinarjev. Vsa ostala tekstilna podjetja na Celjskem pa so bila zaplenjena (ZAC, Mestna občina Celje, AŠ 116). Česar država ni pridobila z zaplembo ali prostovoljno z darilno pogodbo, je pridobila z uzakonjeno nacionalizacijo 5. decembra 1946 (Ur. l. FLRJ, št. 98/1946). Z nacionalizacijo je tako v državno last prišlo še zadnje tekstilno podjetje na Celjskem, v katerem so izdelovali perilo. Od takrat je na območju Celja obstajal le še državni sektor, pol stoletja ustvarjanja privatnega sektorja pa je bilo uničenega. Vendar razvoj tekstilne industrije se je nadaljeval, pa čeprav pod drugo oblastjo. Leta 1947 so bili gospodarski plani za tekstilno industrijo na Celjskem postavljeni precej ambiciozno. Proizvodnja naj bi se v naslednjih petih letih povečala za 9,2-krat predvsem na račun zvišanja produktivnosti, ki naj bi se po petletnem gospodarskem planu zvišala kar za 62 %. V povojnem obdobju so bili ljudje izredno motivirani za delo, saj so želeli prispevati k dvigu življenjskega standarda, kar je takratna oblast znala izkoristiti. Motivacijo zaposlenih je kljub nizkim plačam poskušala čim bolj izkoristiti tako, da je organizirala prostovoljne delovne akcije in se posluževala najrazličnejših prijemov za povečanje delovne storilnosti, kot je bilo npr. podeljevanje različnih nazivov, izdajanje udarniških kartic, s katerimi so med drugim imeli pravico do nabave tekstilnega blaga itd. Oblast se je zavedala slabega položaja delavcev, ki je bil posledica nizkih plač, težkih delovnih pogojev, visokih delovnih norm, zato je možnosti izražanja nesoglasja delavcev ter upora, stavke enostavno prepovedala (Mikola, 2004, str. 165–179).

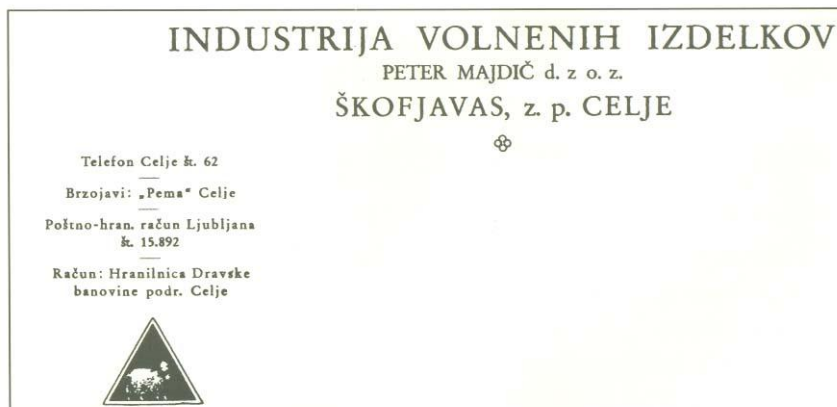
Situacija ponovnega razvoja celjske ter s tem tudi tekstilne industrije v petdesetih letih pa ni trajala prav dolgo. V šestdesetih so se že kazali prvi znaki krize, saj je poraba oziroma povpraševanje preseglo stopnjo, ki jo je lahko gospodarstvo s svojo produktivnostjo zagotavljalo. V družbi je bilo moč čutiti vedno večjo napetost in nestabilnost, delavci so pričeli s stavkami oziroma s t. i. prekinitvami dela. Gospodarska reforma je bila tako nujna in izvajanje le-te je resnično prineslo pozitivne rezultate, saj se je čisti dobiček v letu 1965 v nekaterih industrijskih podjetjih dvignil za 30 %. V tekstilni industriji pa vidnejših rezultatov ni bilo. V tekstilnem podjetju Metka je porast znašal le 4 %, v Tovarni volnenih odev Škofja vas pa je prišlo celo do nekaj odstotnega znižanja čistega dobička (ZAC, Občinski komite ZKS Celje, AŠ 33). Pričelo se je množično odpuščanje zaposlenih, vodilna mesta v industriji so pričeli zasedati politično in ideološko izbrani kadri, ki niso ustrezali strokovnim kriterijem. Mnogo podjetij je posledično pričelo drseti v propad, predvsem tekstilna industrija, ki je z razpadom Jugoslavije konec osemdesetih let po vrhu vsega izgubila še jugoslovansko tržišče, kamor je izvozila največ svojih proizvodov.

Stagnacija celjske industrije je vidna v nihanju števila zaposlenih. Leta 1960 je bilo v Celju zaposlenih 10151 oseb, v času ponovnega razvoja gospodarstva največ 15874, v času padca pa le še 7955 zaposlenih. Med vsemi industrijskimi panogami je najhujši udarec doživela tekstilna industrija ter v Celju skoraj v celoti izginila. Večina tekstilnih podjetij na Celjskem je namreč v začetku devetdesetih letih uvedla stečaj (Mikola, 2004, str. 195–196).

3 TOVARNA VOLNENIH ODEJ ŠKOFJA VAS

Na območju Celja in njegove okolice je prvo tekstilno podjetje, edino tkalnico, ki je imela tudi lastno predilnico, ustanovil industrialec Peter Majdič. Do prve svetovne vojne se je ukvarjal predvsem z mlinarstvom, šele kasneje se je uveljavil na področju tekstila. Sodeloval je pri ustanovitvi večje tekstilne tovarne v Jaršah, Induplati, industrija platnenih izdelkov, d. d., Jarše (Kresal, 1976, str. 126). Leta 1926, tri leta kasneje, pa je ustanovil tekstilno podjetje v okolici Celja, Tovarno volnenih izdelkov v Škofji vasi, ki je svoj sedež dobila v njegovem mlinu. Preuredil je takratne prostore žage in mlina, ki so že od leta 1912 bili izven obrata. Za pogon strojev so od vsega začetka uporabljali električno energijo, ki so jo pridobivali iz lastne elektrarne. Prve kapacitete tovarne so bile majhne, saj je bilo zaposlenih približno 26 oseb. Prvi izdelki so bili povečini navadne odeje ter nekaj sukna. Tekom let pa je podjetje raslo ter dopolnjevalo in večalo asortiman izdelkov. Zanj je veljalo, da ni bilo vezano na tuji kapital, kar za tisti čas in ostala podjetja ni bilo običajno. Podjetje je imelo razen nekaj izjem domače strokovnjake in kljub temu kvalitetne izdelke, s katerimi si je pridobilo velik ugled (ZAC, Tovarna volnenih odej Škofja, sign. 4, AŠ 1).

Slika 1: Logotip Tovarne volnenih odej Škofja vas

Vir: ZAC, Zbirka raznih dokumentov industrijskih, obrtnih in trgovskih podjetij.

Po smrti ustanovitelja Petra Majdiča sta lastništvo prevzela njegova hči Daša, poročena Paljaga, in njen mož Drago Paljaga. Leta 1936 sta ustanovila družbo z omejeno odgovornostjo oziroma takrat imenovano družbo z omejeno zavezo, Majdič Peter,

Industrija volnenih izdelkov, d.z.o.z., Škofja vas, katere osnovni kapital je znašal 250.000 din (ZAC, Okrožno kot trgovsko sodišče v Celju, Trgovski in zadružni registri, Register C II/108). V tem času podjetje dobi tudi svoj prvi logotip (glej Sliko 1). Obratovanje tovarne se je še razširilo, tako da je obsegalo dve celotni predilnici, tkalnico, apreturo in barvarno. Poleg omenjenih obratov je imelo podjetje še mizarsko in ključavničarsko delavnico, ki sta služili za opravljanje popravil v obratih. Izdelovati so pričeli koce za konje, potovalne odeje, volnene posteljne odeje ter predivo za preproge ter industrijsko klobučevino. Omenjene proizvode so prodajali predvsem vojski, mornarici, bolnišnicam, hotelom ter zdraviliščem, nekaj celo v tujino v Grčijo, Albanijo, Turčijo ter Dansko. Surovine (torej volno) so pretežno kupovali na domačem tržišču, nekaj pa so jo uvozili iz Anglije ter Argentine (Mikola, 2004, str. 111).

V času okupacije leta 1941 je bilo v podjetju zaposlenih približno 100 oseb, ki so asortiman izdelkov povečali za volnene odeje v najrazličnejših barvah ter športna oblačila oziroma sukna. Leto kasneje je podjetje skoraj v celoti zgorelo. Poslovno poslopje in stroji so bili uničeni. Škoda je bila ocenjena na 2.266.746 din. Mnogi delavci so bili začasno ali za dalj časa premeščeni v razna druga podjetja v Celju in tovarno letal v Berlin. Takratne okupatorske oblasti niso dovolile novogradnje obrata, zato je proizvodnja leta 1943 stekla v zasilnih zgradbah, kamor so namestili šest statev, predilni stroj ter pomožne stroje. Nekaj izmed teh se je ohranilo še od požara, nekaj so jih nabavili na novo. V tovarni je z delom ponovno začelo 60 zaposlenih, ki pa so pod temi pogoji izdelovali le navadne odeje za široko potrošnjo (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 1 in 117, AŠ 1 in AŠ 49).

Aprila leta 1946 je bila zakonsko sprejeta nacionalizacija in 3.000.000 dinarjev vredno podjetje je prišlo v last države. Zanj je sicer bila izdana zaplemba (glej Priloga 2, ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 2, AŠ 1), vendar je bilo podjetje prepuščeno na podlagi darilne pogodbe Ljudski republiki Sloveniji, ki je nato iz njega 24. septembra 1946 ustanovila državno podjetje republiškega pomena, Tovarno volnenih odev (TVO), Škofja vas pri Celju. Leto kasneje ga je v upravljanje prevzel Okrajni ljudski odbor Celje-okolica, saj je tovarna po novem dobila status lokalnega podjetja (ZAC, Okrajni ljudski odbor, I. Register, str. 40).

Zmogljivosti tovarne so bile majhne, povpraševanje po njihovih izdelkih pa izredno veliko. Slednjemu kljub velikemu prizadevanju in visokim načrtom proizvodnje niso mogli zadostiti. V letu 1949 so tako dosegli le 89 % načrtovane proizvodnje, v letu 1953 pa je njihova realizacija proizvodnje znašala 97,3 % oziroma proizvedli so 77842 m² volnenih odev. Ko so že skoraj dosegli zastavljene cilje jih je prizadela še ena naravna katastrofa, in sicer poleti leta 1954, ko je svoje bregove prestopila Hudinja ter več kot meter visoko zalila vse tovarniške prostore. Slika 2 prikazuje edino ohranjeno fotografijo zunanje podobe tovarne v času poplav. Poškodovani so bili vsi stroji, uničen pa je bil tudi vodni jez in dovodni kanal, s pomočjo katerih je tovarna pridobivala električno energijo za obratovanje svoje tovarne. Namočeni so bili vsi izdelki, polizdelki ter surovine, ki jih je

bilo potrebno posušiti, pri čemur so pomagala vsa okoliška tekstilna podjetja. Kljub nesreči pa je podjetju v dotičnem letu skoraj v celoti uspelo realizirati načrt in z dobrim poslovanjem ter z izplačano odškodnino si je zelo kmalu opomoglo. Dve leti kasneje so nabavili še 200 novih vreten, tako da jih je podjetje imelo v lasti 960, ki pa jih zaradi prostorske stiske niso mogli takoj uporabiti. Težave so imeli tudi z obratom barvarne, ki je predstavljalo ozko grlo, zato so nabavili nov aparat za barvanje in centrifugiranje odej. Kljub vsem težavam so v letih po poplavi močno presegle zastavljene cilje. Realizacija je v letu 1955 znašala 108,9 %, leto kasneje 102,6 % in leta 1957 127,5 %. Dobro poslovanje pa se ni končalo, preseganje proizvodnih in finančnih planov se je nadaljevalo tudi v sedemdeseta in osemdeseta leta (ZAC, Tovarna volnenih odej Škofja vas, sign. 177 in 191, AŠ 50 in 52).

Slika 2: Tovarna volnenih odej v času poplav leta 1954

Vir: ZAC, Zbirka fotografij.

Načeloma so vse proizvode prodali na domačem oziroma jugoslovanskem trgu. Leta 1965 pa so se resneje lotili tudi izvoza na tuja tržišča, s pomočjo Poslovnega združenja tekstilne industrije celo v Libijo. Brez primerne delovne sile do takšnih rezultatov ne bi mogli priti. V petdesetih letih jim je tako cilje pomagalo doseči približno 100 delavcev in uslužbencev, v šestdesetih ter sedemdesetih okoli 140, v osemdesetih pa se je njihovo število nekoliko znižalo na le še 117 zaposlenih. Tovarna volnenih odej Škofja vas je doživela podobno usodo kot ostala tekstilna podjetja na Celjskem. 3. julija 1995 je bil uveden stečaj, ki je pomenil konec poslovanja Tovarne volnenih odej Škofja vas.

3.1 Struktura zaposlenih in plače v Tovarni volnenih odej Škofja vas v letu 1949

Leta 1949 je imelo podjetje 91 zaposlenih. Delovna mesta so imeli razdeljena glede na kvalifikacijo zaposlenih. Ločili so med kvalificiranimi, polkvalificiranimi ter nekvalificiranimi zaposlenimi. Iz ohranjenih plačilnih list je razvidno tudi, da so zaposlovali t. i. pomožno osebje oziroma pomožne delavce, ki so opravljali delo, ki ni bilo

neposredno povezano s samo proizvodnjo volnenih odev. Iz Tabele 9 je razvidno katera delovna mesta so glede na kvalifikacijo zasedali moški in katera ženske. (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 34, AŠ 3).

Tabela 9: Število delovnih mest glede na kvalifikacijo ter spol zaposlenih v letu 1949

	Število delovnih mest	Število delovnih mest, ki so jih zasedali moški	Število delovnih mest, ki so jih zasedale ženske
Kvalificirani delavci	6	6	0
Polkvalificirani delavci	72	19	53
Nekvalificirani delavci	7	0	7
Pomožno osebje	6	6	0
Skupaj	91	31	60

Delež žensk v podjetju je znašal 65,9 %, kar z ozirom na dejavnost, s katero se je podjetje ukvarjalo, ni presenetljivo. Ženske so v večini delale na delovnih mestih z nižjo kvalifikacijo. Zasedale so namreč vsa nekvalificirana delovna mesta ter prevladovala na delovnih mestih, kjer so zaposlovali polkvalificirane delavce. Delež slednjih je znašal kar 73,6 %. Moški so bili pretežno zaposleni na delovnih mestih z višjo kvalifikacijo. Zasedali so vsa delovna mesta, primerna za kvalificirane zaposlene, ki jih je bilo v letu 1949 relativno malo. Delež le-teh je znašal samo 6,6 % v primerjavi z vsemi razpoložljivimi delovnimi mesti. Nekaj moških zaposlenih je opravljalo delovne naloge na polkvalificiranih delovnih mestih, natančneje 26,4 % (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 34, AŠ 3). V proučevanem letu je imelo podjetje tudi pristo mesto za enega vajenca. Vajenec je bil v podjetju zaposlen na podlagi učne pogodbe, kjer je opravljal praktično delo ter pridobival strokovno znanje. Po opravljenem zaključnem izpitu je bil izučen za kvalificiranega delavca, ki ga je podjetje na njegovo željo, tako je določal zakon o vajencih iz leta 1946, moralo zaposliti vsaj za pol leta (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 17, AŠ 1).

Od zaposlenega, ki je zasedal kvalificirano delovno mesto, je bila zahtevana splošna izobrazba oziroma osem let osnovne šole ter dokončana strokovna šola. Za opravljanje polkvalificiranega poklica je bila dovolj dokončana osnovna šola in nekaj strokovnega znanja, kot npr. industrijska šola ali različni tečaji, kjer se je bilo možno podučiti o tekstilnih vlakninah in njenih postopkih ter o samih delovnih procesih, ki so potekali v tekstilni industriji. Za nekvalificirano delovno mesto zaposleni niso potrebovali skoraj nobene izobrazbe, niti dokončane obvezne osnovne šole. Edini pogoj je bil, da znajo brati, pisati, obvladajo vse štiri osnovne računske operacije ter poznajo merske enote in jih tudi

znajo med sabo pretvarjati. Omenjeno zahtevano znanje pa je nekako ustrezalo dokončanim štirim razredom obvezne osnovne šole. Seveda pa se je od zaposlenih, ne glede na kvalifikacijo, zahtevalo še določeno znanje, ki je bilo potrebno zaradi določenega poklica, npr. za poklic barvarja tkanin je bilo potrebno poznati še osnove kemije ter posamezna kemična sredstva, ki se jih uporablja pri delu. Nemalo je bilo tudi takšnih poklicev, kjer je bilo potrebno najprej opraviti priučitev na posameznem delovnem mestu (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 77, AŠ 29).

Moški so torej glede na kvalifikacijo oziroma izobrazbo sodili v sam »vrh« za razliko od žensk, ki so zasedale slabše kvalificirana delovna mesta in so s tem zasedale »dno«. Razlog temu je zagotovo mogoče iskati v dolgotrajnem vključevanju žensk v formalni šolski sistem. Možnost dostopa do vseh stopenj izobraževanja so namreč dobile šele v letu 1918, dejansko pa šele po drugi svetovni vojni, ko je bilo dokončno odpravljeno ločevanje spolov v šolstvu ter propagirana njihova nova vloga v družbi, enkrat tudi izven gospodinjstva.

Podobna slika je prevladovala v celotnem industrijskem gospodarstvu, kjer kvalificiranih delavk sploh ni bilo. Večina jih je bila priučenih, torej polkvalificiranih. Moški pa so v večini imeli boljšo kvalifikacijsko strukturo (Kresal, 1976, str. 261).

Podjetje ni imelo delovnih mest ločenih le glede na kvalifikacijo zaposlenih, ampak tudi glede na težavnost delovnega mesta. Ločili so med težkim delom ter med običajnim delom. V Tabeli 10 so prikazana delovna mesta, ki so jih zasedali moški glede na kvalifikacijo ter težavnost dela. Omenjena Tabela 10 prav tako prikazuje pripadajoče temeljne plače, danes poznane kot urna postavka, za posamezno delovno mesto v takratni denarni valuti, tj. v dinarjih. Gre za temeljno plačo na uro, na akord ali temeljno plačo, ki je kombinacija obeh načinov izplačila (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 34, AŠ 3). Akordni sistem je poznal več kot 80 akordnih postavk oziroma norm. Ena izmed pogostejših obračunskih enot v tkalnici je bila izdelava tkanin v metrih in računalo se je, da povprečen tkalec na uro ustvari od 120 do 200 m tkanin. To je bila njihova norma. Časovni način pa je veljal za višje kvalificirane delavce, kot so bili npr. mojstri, skladiščniki in stalno zaposleni pomožni delavci (Kresal, 1976, str. 261).

Plača delavca, ki je bila obračunana na t. i. kombiniran način, je bila sestavljena iz plačila za časovno opravljene učinkovite delovne ure in iz plačila opravljenih učinkovitih delovnih ur na akord. Iz ohranjenih plačilnih list podjetja je za slednji način izračuna bilo mogoče razbrati le znesek plače (brez dodatkov, predstavljala je le plačilo za opravljene ure dela), s pomočjo katere sem na podlagi vsote vseh učinkovitih delovnih ur, ne glede, ali je šlo za akordno ali časovno plačilo, prišla do temeljne plače na uro. Tako so podatki temeljnih plač za posamezna delovna mesta ne glede na mezdni sistem primerljivi.

Kar nekaj je poklicev, pri katerih nam sam naziv le-tega ne pove kaj dosti o tem, kaj je nekdo, ki je bil zaposlen na določenem delovnem mestu, dejansko delal. Določenih

delovnih mest v sodobnem času tekstilne industrije namreč ni več, predvsem zaradi avtomatiziranega delovnega procesa, določena pa še obstajajo, ampak pod drugačnimi nazivi. Težko je torej opredeliti, katere naloge so morali zaposleni na posameznem delovnem mestu opravljati. Slednjih nalog ni mogoče podati v celoti in z gotovostjo, saj so bili opisi delovnih mest v dokumentaciji sicer ohranjeni, vendar izredno težko berljivi (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 216, AŠ 56).

Tabela 10: Prikaz temeljnih plač na uro (din/uro) ter stopnje težavnosti delovnih mest, ki jih je v podjetju zasedal zaposleni moški v letu 1949

	Delovna mesta	Težavnost dela*	Temeljna plača
Kvalificirani delavci	mizar	T	19,0
	kurjač	T	17,0
	ključavničar	T	21,6
Polkvalificirani delavci	polstilec	T	15,0
	zidar	T	15,0
	pripravljavec tkalnice	T	13,5
	pralec odej	T	13,0-14,0
	predilniški podmojster	T	16,0
	mikač	T	13,5
	kurjač	T	14,0
	zunanji delavec	T	13,5
	pralec volne	T	14,0
	trgalec	T	12,0-13,0
	čistilec mikalnika	T	14,0
Pomožno osebje	kurir	O	9,0
	vratar	T	12,5
	pomočnik mikača	T	11,0
	miličar	T	16,6

*T je okrajšava za težje delo, O za običajno delo

Moški so torej opravljali težja dela in dela, ki so zahtevala več strokovnega znanja. Njihove urne postavke so se gibale med 13,5 din za npr. opravljeno uro mikača, zunanjega delavca, pripravljavca tkalnice oziroma 9 din za uro opravljenega dela kurirja, če bi upoštevali še urne postavke pomožnega osebja. Najvišjega plačila na uro je bil deležen posameznik, ki je opravljal poklic ključavničarja, in sicer 21,6 din (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 34, AŠ 3). Delovno mesto mikača je bilo razvrščeno v obrat predilnice. Njegova glavna naloga je bila, da je vedno ob začetku delovnega dne preveril stanje polavtomatskega stroja imenovanega mikalnik, kamor je nato vstavljaj volneno

mešanico, ki je bila potrebna za izdelavo volnenih odev. Skrbel je za nemoten proces predelave omenjene volnene mešanice v predprejo ter odstranjeval vse odpadne produkte, ki so pri tem nastali. Odgovoren je bil tudi za kontrolo stanja samega poteka delovnega procesa in kvaliteto izdelka. Tisti, ki je opravljal poklic pripravljavca tkalnice, je skrbel, da je bilo vedno na razpolago dovolj pripravljene volnene osnove za tkanje, tj. volne in bombažne preje, ki je morala biti predhodno previta na osnovne valje ter zložena po vnaprej določenem sistemu (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 216, AŠ 56).

Temeljna plača se med enakimi poklici, ki so jih opravljali moški, načeloma ni razlikovala. Navadno zato, ker je iz navedenih podatkov možno razbrati razliko v temeljni plači za poklic trgalca in pralca odev. Razlog temu je ta, da sta to edini delovni mesti, za katera se je uporabljal način izplačila temeljne plače na akord oziroma kombiniran način, kjer je končno izplačilo odvisno od same uspešnosti zaposlenega. Oba navedena poklica sta veljala za »ženska« in sta bila hkrati tudi edina izmed vseh, ki so ju prav tako opravljali moški in za katere je bilo značilno plačevanje na akord. Slednje je razvidno iz podatkov, prikazanih v Tabeli 10, ki pa se od podatkov iz Tabele 11 razlikuje le v tem, da se le-ti nanašajo na zaposlene ženske v proučevani tekstilni tovarni (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 34, AŠ 3). Potrebno je še omeniti, da je tukaj kot poklic mišljeno zgolj dejansko delo, ki ga je zaposleni v tem podjetju opravljal, ki pa v večini primerov ni imelo izobrazbene podlage. Delavci so torej opravljali določen poklic, vendar zanj niso bili izučeni (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 77, AŠ 29).

Ženske so v večini opravljele poklice, ki so v podjetju veljali za običajno delo. Poklice, ki so zahtevali večji napor, pa so opravljele v manjšini. Njihove urne postavke so se gibale med 4,9 din na uro za poklic tkalke do 22,5 din za poklic snovalke. Znotraj enakih poklicev je prihajalo do razlik v plačilu pri poklicu tkalke, snovalke ter izšivalke odev. Pri slednjem poklicu je bila razlika v plačilu posledica različne stopnje težavnosti dela. Ženske so pri tem poklicu namreč opravljele različno število efektivnih delovnih ur običajnega dela ter težkega dela. Tako je ena izmed zaposlenih prejela plačilo po urni postavki 13,5 din na uro, druga, ki je opravila npr. več običajnega dela, pa le 13 din na uro. Pri poklicih tkalke ter snovalke pa je do odstopanj prihajalo, zaradi za ženske značilnega akordnega obračunavanja temeljne plače. Pri teh poklicih je bila višina zaslužka v večini odvisna od delovne uspešnosti zaposlenih žensk. V večini zato, ker so bile lahko norme za posameznice enakega delovnega mesta določene različno. Akordnega mezdnege sistema so bila deležna še delovna mesta skladiščarke, pralke oddej ter trgalke (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 34, AŠ 3).

Razlika, ki je lepo vidna iz Tabele 11, je različna urna postavka za poklic navijalke, ki je bil enkrat razvrščen med delovna mesta polkvalificiranih delavcev in spet drugič med delovna mesta nekvalificiranega delavcev. Lahko bi sklepali, da je posledica omenjene razlike seveda v različnih stopnjah izobrazbe. Torej zaposlena z višjo izobrazbo je opravljala poklic navijalke na delovnem mestu, ki je bilo primerno za polkvalificirane

delavce in je prejela višjo urno postavko, zaposlena z nižjo izobrazbo pa poklic navijalke na delovnem mestu, primernem za nekvalificirane delavce in posledično z nižjo urno postavko. Vendar temu ni bilo tako. Kvalifikacijsko strukturo delavcev je v proučevanem letu oziroma vse do tedaj določalo podjetje samo. Položaj zaposlene delavke je bil tako izključno v rokah vodstvenega kadra podjetja in ni imel velike povezave s samo izobrazbo zaposlenega. To velja tako za ženske kot tudi za zaposlene moške (ZAC, Tovarna volnenih odej Škofja vas, sign. 77, AŠ 29).

Tabela 11: Prikaz temeljnih plač na uro (din/uro) ter stopnje težavnosti delovnih mest, ki jih je v podjetju zasedala zaposlena ženska v letu 1949

	Delovna mesta	Težavnost dela*	Temeljna plača
Polkvalificirani delavci	kosmatilka	T	13,5
	navijalka	O	12,0
	tkalka	O	4,9–12,2
	izšivalka odej	O/T	13,0–13,5
	predilka I	T	13,0
	predilka II	O	12,0
	snovalka	O	14,5–22,5
	mešalka	O	13,0
	trgalka	T	9,0
	obrobevalka odej	O	13,0
	mikalka	T	12,0
	razrezovalka odej	O	13,0
	pomožna delavka	O	10,5
	skladiščarka	O	15,4
pralka odej	T	12,0	
Nekvalificirani delavci	pomožna delavka		11,0
	navijalka	O	7,0
	mikalka	T	12,0

*T je okrajšava za težje delo, O za običajno delo

V tekstilni industriji sta torej prevladovala dva načina plačevanja, in sicer časovni ter akordni. Slednji je bil v tekstilni industriji izredno pogost in prejeli so ga izključno in v večini le tekstilni delavci, predvsem ženske in zaposleni moški, ki so opravljali »ženske poklice«. Tako je bilo med navedenimi poklici, ki so jih opravljale ženske, kar šest takšnih, kjer je bila temeljna plača izračunana na akordni mezdni način, pri moških pa le dva.

Iz podatkov je prav tako mogoče razbrati, da v večini zaposlene delavke in zaposleni delavci niso opravljali enakih poklicev. Predvsem moški so opravljali poklice, ki niso bili povezani z glavno dejavnostjo tekstilnega podjetja, vendar so kljub temu vključeni v raziskavo, saj so tako lepo vidni poklici, ki so jih v večini opravljale le ženske in ki tudi v današnji družbi, sicer ne ravno v točno takšnem poimenovanju, še vedno veljajo za t. i. »ženske poklice«. Gre torej za poklice, na katerih je slonela večina tekstilne proizvodnje. Poklici, ki sta ju opravljala oba spola, so bili poklic pralec/-ka odej, poklic mikača oziroma mikalke ter poklic trgalca oziroma trgalke. Poklic mikača je bil povezan s pripravo oziroma mikanjem volnenega materiala v predilnici na polavtomatskem mikalniku in je veljal za »moški poklic«. Poklic pranja volne ter poklic trgalca/-ke pa, kot že samo poimenovanje poklicev pove, je bilo povezano z obdelavo in čiščenjem volne, ki je bila potrebna za izdelavo volnenih izdelkov (ZAC, Tovarna volnenih odej Škofja vas, sign. 216, AŠ 56). Slednja poklica pa sta bila umeščena med »ženske poklice« in omenjeni poklici so veljali za težka dela, ki so jih opravljali zaposleni na polkvalificiranih delovnih mestih, a razlikovali so se v mezdnem sistemu, ki je bil za poklic mikača oziroma mikalke časoven, za preostala dva poklica pa akorden. Vendar to ni bila edina razlika. Do odstopanj je prišlo pri temeljnih plačah za učinkovito delovno uro dela enakih delovnih mest, ki so bila za moškega zaposlenega drugačna oziroma višja od zaposlene ženske. Moški, ki je opravljal poklic trgalca je tako lahko zaslužil maksimalno 4 dinarje na uro več kot ženska za enak poklic. Slednja je tako za plačilo opravljenih 80 učinkovnih delovnih ur plačanih po času in 128 učinkovnih delovnih ur plačanih po akordu v povprečju prejela 9 dinarjev temeljne plače na uro. Moški pa je za isto opravljeno število učinkovnih delovnih ur, sicer plačanih po času, prejel največ kar 13 dinarjev. Nekoliko manjša razlika v urnem zaslužku je bila pri poklicu pralca/-ke odej, kjer je razlika v prid moškemu znašala največ 2 dinarja. Za 1,5 dinarja pa je ta razlika znašala pri poklicu mikača oziroma mikalke (ZAC, Tovarna volnenih odej Škofja vas, sign. 34, AŠ 3).

Po Kresalu (1976, str. 261) zaposlene ženske formalno naj ne bi bile slabše plačane glede na moške, le zasedale so slabša delovna mesta in imele neugoden položaj v kvalifikacijski strukturi zaposlenih. Res je, da so zasedale tipično »ženska delovna mesta« ter bile pretežno med manj kvalificiranimi delavci in je zato primerjava med spoloma težja. Vendar kot smo videli zgoraj, tudi ko je ženska zasedala t. i. moški poklic, enakega plačila ni bila deležna.

3.2 Struktura zaposlenih in plače v Tovarni volnenih odej Škofja vas v letu 1961

V Tovarni volnenih odej Škofja vas je v letu 1961 delo opravljalo 160 zaposlenih. Mednje so šteli tudi vajence ter praktikante, ki so skupaj predstavljali 12,5-odstotni delež vseh zaposlenih. Število ter struktura zaposlenih glede na spol ter kvalifikacijo je prikazana v Tabeli 12 (ZAC, Tovarna volnenih odej Škofja vas, sign. 47, AŠ 8).

Iz proučevane dokumentacije ter plačilnih list je v letu 1961 glede na leto 1949 mogoče razbrati različno strukturo delovnih mest ter kvalifikacije glede na pomožno osebje. V letu 1949 so imeli evidenco zaposlenih kot pomožno osebje ločeno od vseh ostalih, v letu 1961 pa so slednje opustili, so pa za razliko od leta 1949 vodili evidenco vajencev in praktikantov, kar je tudi razlog, da je prikaz strukture delovnih mest ter kvalifikacije v letu 1961 nekoliko drugačen.

Tabela 12: Število delovnih mest glede na kvalifikacijo ter spol zaposlenih v letu 1961

	Število delovnih mest	Število delovnih mest, ki so jih zasedali moški	Število delovnih mest, ki so jih zasedale ženske
Visokokvalificirani delavci	16	14	2
Kvalificirani delavci	72	18	54
Polkvalificirani delavci	46	8	38
Nekvalificirani delavci	6	5	1
Praktikanti	16	2	14
Vajenci	4	4	0
Skupaj	160	51	109

V večini so bile med zaposlenimi ženske, ki jih je bilo kar 109 ali 68,1 %, moški delež zaposlenih pa je bil več kot za polovico manjši od ženskega. So pa bili moški za razliko od žensk med najvišje kvalificiranimi delavci v podjetju. Kar 62,7 % moških je namreč zasedalo delovna mesta, ki so spadala med visoko kvalificirana ter kvalificirana delovna mesta. Ženske so tukaj dosegale nižji delež, in sicer 51,4 %, s tem da sta bili na visokokvalificiranih delovnih mestih zaposleni le dve ženski, moških pa kar 14. Preostale so spadale med kvalificirane delavce. Moški so torej glede na kvalifikacijo v večini sodili bolj v sam vrh, a so hkrati tudi zasedali največ nekvalificiranih delovnih mest. Pet izmed šestih nekvalificiranih delovnih mest je namreč zasedal moški, ki je tako hkrati bil po kvalifikaciji najvišje ter najnižje, ženske pa so nekako zasedale zlato sredino. Kar 84,4 % žensk je bilo zaposlenih na kvalificiranih ter polkvalificiranih delovnih mestih. Kvalifikacija delavcev se torej nanaša bolj na delovno mesto, ki ga je zasedal posameznik in ne na dejansko doseženo izobrazbo, kot bi bilo moč pričakovati. Namreč, delavci z enako doseženo izobrazbo so lahko bili enkrat visokokvalificirani, drugič kvalificirani, ali celo polkvalificirani ter nekvalificirani delavci. Tako je zaposlena ženska z dokončanimi štirimi razredi osnovne šole, ki je opravljala poklic vratarke, sodila med nekvalificirane delavce, tista ki je opravljala poklic previjalke, je sodila med polkvalificirane delavce, poklic predilke pa jo je uvrščal med kvalificirano delovno silo. Visokokvalificirana delovna mesta pa so zasedali posamezniki, ki so poleg osnovne šole imeli še kakšen dodaten razred meščanske šole ali pa celo gimnazije, kar je bilo vsekakor premalo, upoštevajoč zakonsko podlago, ki je predpisovala nekaj drugega, kot je obveljalo v praksi (ZAC, Tovarna volnenih odej Škofja vas, sign. 83, AŠ 31). Povzeto po Splošnem zakonu o

šolstvu (Ur. l. FLRJ, št 28/1958), bi moral imeti nekdo na takšnem položaju dokončano vsaj strokovno ali višjo strokovno šolo. Gimnazija je namreč tako kot osnovna šola sodila le v splošno izobrazbo. Zaposleni proučevanega podjetja so torej opravljali, poklice za katere niso imeli ustrezne izobrazbe, večina jih namreč ni imela dokončane niti osnovne šole, kar velja tako za moške kot za ženske.

Vajenci ter praktikanti so bili v podjetju prisotni zaradi načina izobraževanja kadrov za potrebe določene industrijske dejavnosti. Njihov položaj je urejal Zakon o vajencih iz leta 1946, po katerem so vajenci v podjetju imeli pravice, ki so izhajale iz delovne oziroma učne pogodbe, ki so jo sklenili z delodajalcem. Namen le-te je bil izobraziti s praktičnim in strokovnim znanjem vajenca v kvalificiranega delavca. Vsak delodajalec, ki je imel v svojem podjetju zaposlene vsaj tri kvalificirane delavce, je bil namreč zavezan k temu, da zaposli vajenca, za kar je skrbel takrat pristojen organ za delo.

V podjetju so v proučevanem letu poleg delitve po kvalifikacijah delili zaposlene tudi glede na to, kje so delali, torej na delavce ter uslužbence. Slednji so bili zaposleni v upravi podjetja, ostali pa so delali v proizvodnji, tj. v predilnici, tkalnici ter v pomožnih obratih. V proizvodnji so bili zaposleni t. i. mezdni delavci, v upravi pa uslužbenci, ki so opravljali »višje službe« (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 47, AŠ 8). Tabela 13 prikazuje strukturo zaposlenih glede na spol ter obrate v podjetju, v katerih so bili le-ti zaposleni.

Tabela 13: Struktura zaposlenih glede na obrate ter spol v podjetju v letu 1961

	Moški	Ženske	Skupaj
Predilnica	13	25	38
Tkalnica	11	60	71
Pomožni obrati	15	0	15
Uprava	7	9	16
Skupaj	45	95	140

Največ žensk je bilo zaposlenih v industrijskih obratih tekstilnega podjetja, torej v predilnici ter tkalnici. V slednjih so bili zaposleni tudi moški, ampak v dosti manjšem obsegu. Največ moških je bilo zaposlenih v pomožnih obratih, kjer pa žensk v dotičnem letu niso zaposlovali (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 47, AŠ 8). Zakaj žensk ni bilo med pomožnim osebjem, ni mogoče reči, saj je bilo z Zakonom o zaščiti delavcev iz leta 1922 določeno, da se za pomožno osebje smatrajo vse osebe, ki delajo v podjetju ali stalno ali začasno, ne glede na spol. Zakonska podlaga torej ni bila razlog, zakaj delodajalec ni zaposloval žensk med omenjenim osebjem. Razlog temu je bila mogoče sama narava poklicev, ki so sodila v pomožne obrate, ki je bila bolj »moška«. Ženske namreč v večini niso bile izučene npr. za poklic kurjača ali ključavničarja. Med pomožnim osebjem torej verjetno žensk ni bilo, ker za omenjena delovna mesta niso bile izučene.

Po Kresalu (1998, str. 313) so med pomožne delavce spadali tovarniški delavci, pomočniki in drugi delavci ter nižji uslužbenci, ki so opravljali t. i. pomožne službe nižje vrste. V proučevanem podjetju so med te službe sodili poklic mizarja, kurjača, ključavničarja, zidarja itd. Gre torej za poklice, ki so bili v takratni družbi manj ugledni kot npr. poklic knjigovodje, inženirja ali blagajnika. Slednji poklici so namreč pripadali po Zakonu o zaščiti delavcev iz leta 1922 osebu, s katerim se opravljajo višji posli. V upravi so bili moški in ženske skoraj izenačeni, ampak le po številu zasedenih delovnih mest. Glede na kvalifikacijo so bile ženske višje pozicionirane. Kot že omenjeno, to ne pomeni, da je bila njihova dosežena izobrazba višja kot pri moških, ampak da so zasedale delovna mesta, ki so po mnenju podjetja sodila med tista z višjo kvalifikacijo. Zasedale so delovna mesta računovodij, različnih knjigovodij ter tehničnih vodij. Med navedenimi delovnimi mesti pa ni delovnega mesta direktorja, ki ga je zasedal moški uslužbenec in je bilo tudi hkrati najvišje plačano delovno mesto. Urna postavka obeh kvalificiranih delovnih mest, ki ju je zasedal moški, je skupaj za 75 % presegala urno postavko, ki sta ju prejeli zaposleni ženski skupaj na visokokvalificiranih delovnih mestih. Lahko bi sklepali, da so bile ženske slabše plačane kot moški, vendar moramo pri tem upoštevati, da kljub kvalifikacijsko enakim delovnim mestom niso opravljali enakih poklicev. Razlika v urni postavki enih ter drugih je torej možna zaradi navedbe slednjega (ZAC, Tovarna volnenih odej Škofja vas, sign. 47, AŠ 8). Struktura zaposlenih v upravi oziroma uslužbencev glede na spol ter kvalifikacijo je vidna v Tabeli 14.

Tabela 14: Število uslužbencev glede na kvalifikacijo ter spol v letu 1961

	Moški	Ženske	Skupaj
Visokokvalificirani uslužbenci	2	2	4
Kvalificirani uslužbenci	1	6	7
Polkvalificirani uslužbenci	0	0	0
Nekvalificirani uslužbenci	4	1	5
Skupaj	7	9	16

V upravi je bilo torej več žensk kot moških zaposlenih na delovnih mestih z višjo kvalifikacijo, a je moški bil tisti z najvišjo pozicijo v podjetju, a tudi hkrati z najnižjo. Največ zaposlenih na nekvalificiranih delovnih mestih je bilo ravno moških, ženska pa le ena sama. Gre za delovna mesta vratarja in skladiščnika ter pomožnega delavca, pri ženskah pa za delovno mesto vratarke. Če je bilo omenjeno, da je moška urna postavka za visokokvalificirano delovno mesto višja od ženske zaradi opravljanja različnih poklicev na visokokvalificiranih delovnih mestih, tukaj tega ne moremo trditi. Kajti moški uslužbenec je za opravljanje poklica vratarja na uro prejel kar 6 dinarjev več kot ženska uslužbenka, ki je opravljala enak poklic na nekvalificiranem delovnem mestu (ZAC, Tovarna volnenih odej Škofja vas, sign. 47, AŠ 8).

Med delavci, torej tistimi, ki so delo opravljali v tkalnici in predilnici, visokokvalificiranih ni bilo, vsaj kar se ženskega dela zaposlenih tiče. Te so opravljale predvsem poklice, ki so sodili med kvalificirana delovna mesta tkalke, predilke, razrezovalke ali med polkvalificirana delovna mesta, kakor so bili uvrščeni npr. poklic mešalke, sortirke volne itd. Žensk torej v strukturi zaposlenih v samem vrhu ni bilo. Prav tako pa jih ni bilo čisto na dnu, torej med nekvalificiranimi zaposlenimi, kjer je iz Tabele 15 razvidno, da je edino nekvalificirano delovno mesto zasedal moški, ki je opravljal poklic pomožnega delavca. Moški so torej v večini zasedali delovna mesta z višjo stopnjo kvalifikacije, in sicer kar 76,3 % le-teh je opravljal poklice, ki so sodili med tista visokokvalificirana in kvalificirana delovna mesta. Gre za delovna mesta, ki so jih zasedali moški v tkalnici in predilnici, kjer so opravljali za razliko od žensk »višje posle«. Opravljali so poklice mojstrov ter podmojstrov tkalnice in predilnice ter poklice obratovodij različnih področij (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 83, AŠ 31). V Tabeli 15 je prikazana struktura delavcev glede na kvalifikacijo ter spol.

Tabela 15: Število delavcev glede na kvalifikacijo ter spol v letu 1961

	Moški	Ženske	Skupaj
Visokokvalificirani delavci	12	0	12
Kvalificirani delavci	17	48	65
Polkvalificirani delavci	8	38	46
Nekvalificirani delavci	1	0	1
Skupaj	38	86	124

V letu 1961 so v Tovarni volnenih odev Škofja vas delovna mesta ločevali samo še glede na kvalifikacijo, medtem ko so delitev delovnih mest po težavnosti dela opustili. So pa za razliko od leta 1949 slednja pričeli razvrščati po obratih, kar pomeni, da so bili zaposleni glede na delovno mesto, ki so ga zasedali, razvrščeni ali v predilnico, tkalnico, upravo ali med pomožno osebje.

Izraz plača oziroma temeljna plača v letu 1958 zamenja izraz osebni dohodek, ki ostane v veljavi vse do leta 1990. Plače so bile centralno regulirane s strani državnih organov vse do leta 1952, po tem letu pa se prične obdobje novih uredb, v skladu s katerimi podjetja postanejo na tem področju precej svobodna. Sprva so lahko delovne organizacije začasno same sprejemale tarifne pravilnike o zaslužkih, ampak so pri svojem sprejemanju še vedno potrebovale soglasje družbene skupnosti in sindikata. Ob koncu leta 1957 delovni kolektivi teh soglasij niso več potrebovali, njihove pripombe so bile samo še v vlogi priporočil. In končno, leta 1961 je sprejet nov zakon, Zakon o delovnih razmerjih, ki je zavezoval delovne organizacije, da imajo svoje pravilnike o delitvi osebnih dohodkov. Podjetja so torej osebne dohodke delavcev oziroma njihove urne postavke določala na podlagi osnov in meril ter določenih tarifnih razredov, ki so jih sprejemala sama. Podjetja so se tako lahko o višini dohodka odločala sama. Tista z večjo produktivnostjo ter uspešnostjo so se

odločala za povečanje osebnega dohodka, čemur pa so sledila tudi podjetja s slabšimi rezultati. Posledica takšnih dejanj je bila vidna v hitrejšem naraščanju osebnih dohodkov. Leta 1961 je delež osebnih dohodkov v narodnem dohodku znašal 39 %, štiri leta kasneje pa že 45 % (Kresal, 1998, str. 326–327).

Do naraščanja osebnih dohodkov je prišlo tudi v podjetju volnenih odev Škofja vas, in sicer v mesecu avgustu. Povišanja urne postavke so bila deležna skoraj vsa delovna mesta, vendar nekatera manj, druga več, odvisno od delovnega mesta ter kdo ga je zasedal, torej moški ali ženska. Največje povišanje urne postavke je bil deležen poklic tehnične vodje, ki ga je opravljal moški. Urna postavka se je povečala za skoraj trikrat. Pri ženskah pa je bila največjega dviga deležna urna postavka za opravljanje poklica računovodje. Urna postavka se je dvignila za dva in polkrat. Pri delovnih mestih, ki so jih zasedali moški, je mogoče opaziti največje dvige urnih postavk pri visokokvalificiranih poklicih, kot so poklic mojstrov tkalnice in predilnice, obratovodij itd. Pri ostalih delovnih mestih so bila ta povišanja nekoliko nižja. Urna postavka najvišje pozicioniranega delovnega mesta v podjetju, torej delovno mesto direktorja, je bila avgusta za razliko od julija višja za 90 %, kar predstavlja relativno nižje povišanje od poklica tehničnega vodje, a absolutno je urna postavka direktorja še vedno presegala urno postavko tehničnega vodje za 30 dinarjev. Najmanjšega povišanja urne postavke pri zaposlenih moških je bil deležen poklic vratarja. Zaslужek na uro se je povišal za 24 %. Edini delovni mesti, ki ju je zasedal moški in nista bili deležni povišanja urne postavke, sta bila poklic tkalca in mešalca. Za razliko od zaposlenih moških so bile dviga urnih postavk deležna vsa delovna mesta, ki so jih zasedale ženske. Najvišjih tista visokokvalificirana in kvalificirana delovna mesta, ostala pa nekoliko manj. Urna postavka zaposlene vratarke se je dvignila najmanj med vsemi zaposlenimi ženskami, in sicer 30 % (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 47, AŠ 8).

Zaposleni moški v Tovarni volnenih odev Škofja vas so bili večinoma plačani po času. Kot je razvidno iz Tabele 16, je najvišji dohodek po interno določenem tarifnem razredu prejemal direktor, ki je bil kar za trikrat višji od najnižjega dohodka pomožnega delavca, zaposlenega na delovnem mestu v pomožnih obratih. Najvišji dohodek na uro je tako znašal 228,9 dinarjev, najnižji pa le 76 dinarjev na uro. Med višje plačana delovna mesta so sodila predvsem tista, ki so bila uvrščena med višje kvalificirana, to so bili različni mojstri, podmojstri ter vodje posameznih del (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 47, AŠ 8).

Po akordu so prejemali dohodek le tisti, ki so bili zaposleni v predilnici ali tkalnici, torej na delovnih mestih tkalca, mešalca, polstilca, barvarja in mikača. Natančnega opisa oziroma delovnih nalog teh poklicev, kot že navedeno, ni možno navesti, saj le-ti niso v celoti razvidni iz ohranjenega arhivskega gradiva. So pa to bila delovna mesta v obratih predilnice ter tkalnice, kjer so bile pretežno zaposlene le ženske in so bile plačane po akordu. Vendar tukaj način izplačila dohodka ni bil v nobenem pogledu diskriminatoren do

žensk, ampak je bil ta način plačila smiseln le za te poklice, saj je normo za določeno opravljeno delo tukaj možno določiti za razliko od poklicev, ki naj bi opravljali t. i. višje posle, kjer je le to težje ali pa skoraj nemogoče določiti. Torej tkalec ali tkalka sta imela postavljeno normo, ki sta ju morala doseči v časovni enoti, če sta želela prejeti določen dohodek. Način izplačila je bil torej enak ne glede na spol, a pri višini izplačila je prihajalo do razlik in to ne samo pri poklicu tkalca, ampak tudi pri drugih poklicih, kjer način izplačila ni bil tipičen za žensko delovno silo, tj. izplačilo po času (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 47, AŠ 8).

Tabela 16: Prikaz dohodkov po tarifnem pravilniku (din/uro) za zaposlene moške na posameznih delovnih mestih, ločenih glede na kvalifikacijo v letu 1961

	Delovna mesta	Dohodek po tarifnem pravilniku (din/uro)
Visokokvalificirani delavci	direktor	228,9
	mojster tkalnice	135,0
	mojster predilnice	141,0
	obratovodja predilnice	157,7
	obratovodja tkalnice	157,7
	tehnični vodja	138,0
	vodja električnih del	ni podatka
	vodja aparaturne	135,0
	vodja mehaničnih del	143,0
Kvalificirani delavci	kurjač	102,1
	zidar	98,0
	barvar	91,0
	ključavničar	115,0
	podmojster tkalnice	112,0
	podmojster predilnice	115,0
	polstilec	87,0
	tkalec	115,0
Polkvalificirani delavci	mikač	82,0–115,0
	mešalec	115,0
	obratovodja	78,0
Nekvalificirani delavci	vratar	82,0
	pomožni delavec	76,0
	skladiščnik	114,4

Ženske so bile torej večinoma plačane po akordu. Opravljale so namreč kar 13 poklicev od vseh 23 poklicev, za katere je bil značilen omenjeni način plačila. Vsi ti poklici oziroma delovna mesta so sodila glede na obrate v tkalnico ali predilnico, ostali pa v upravo, kjer so

bile ženske tako kot moški plačane po času. Najbolje plačano žensko delovno mesto je bilo za poklic komercialistke, kjer je urno plačilo znašalo 157,7 dinarjev, in najslabše plačano delovno mesto za poklic snažilke, kjer je delavka prejela 73 din na uro. Delovna mesta, ki so bila bolje plačana, so bila za ženske predvsem tista v upravi, kjer so opravljale poklic računovodij, knjigovodij, vodij določenih obratov v tkalnici in predilnici (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 47, AŠ 8). Dohodki na uro po tarifnem razredu za posamezna delovna mesta, razvrščena glede na kvalifikacijo, so vidna v Tabeli 17.

Tabela 17: Prikaz dohodkov po tarifnem pravilniku (din/uro) za zaposlene ženske na posameznih delovnih mestih, ločenih glede na kvalifikacijo

	Delovna mesta	Dohodek po tarifnem pravilniku (din/uro)
Visokokvalificirani delavci	tehnični vodja	135,0
	računovodja	115,0
Kvalificirani delavci	tkalka	82,0
	predilka	84,0
	snovalka	91,0
	vodja razrezovalnice	119,0
	komercialistka	157,7
	finančni knjigovodja	140,4
	mezdni knjigovodja	125,0
	matični knjigovodja	140,4
Polkvalificirani delavci	knjigovodja obratov	154,0
	previjalka	74,0–82,0
	sušilka odev	74,0
	izšivalka odev	74,0
	kosmatilka	82,0
	trgalka	81,0
	sortirka volne	74,0
	obrobevalka odev	78,0
	razrezovalka odev	84,0
	mešalka	86,0
	čistilka odev	76,0
	snažilka	73,0
Nekvalificirani delavci	vratarica	76,0

V proučevanem letu so bili štirje poklici, ki sta ju opravljala oba spola in kjer je možno primerjati njuna dohodka na uro po tarifnem pravilniku podjetja. Gre za poklice vratarja/-ke, mešalca/-ke, tkalca/-ke ter poklic tehničnega vodje.

Zaposlena ženska je na uro opravljenega dela vratarke prejela 76 dinarjev. Moški je za isti poklic nekvalificiranega delovnega mesta prejel 6 dinarjev več. Oba sta bila plačana po času in oba poklica sta glede na delitev na obrate spadala v upravo. Podobna situacija je bila pri polkvalificiranem delovnem mestu mešalca oziroma mešalke. Zaposleni moški je prejel za uro opravljenega dela kar 29 dinarjev več od zaposlene ženske. Tako moški kot ženska, ki sta opravljala poklic mešalca oziroma mešalke, sta zasedala delovno mesto v predilnici ter oba bila plačana na akord. Nič drugače ni bilo pri poklicu tkalca oziroma tkalke, kjer je zaposlena ženska prejela za uro opravljenega dela 33 dinarjev manj kot moški. Tudi pri opravljanju tega poklica sta bila oba plačana na akord in poklic tkalca/-ke je spadal v isti obrat, torej v tkalnico. Pri opravljanju poklica tehničnega vodje je bila razlika v osebnem dohodku na uro opravljenega dela najmanjša, a kljub temu v prid moškemu. Zaposleni moški je prejel namreč 3 dinarje na uro več kot zaposlena ženska na visokokvalificiranem delovnem mestu, razvrščenim v obrat uprave (ZAC, Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 47, AŠ 8).

Za opravljanje enakega poklica sta bila moški in ženska deležna različnega osebnega dohodka na uro opravljenega dela. Možni razlog je iskati v različno postavljenih normah, saj so bili v predilnici in tkalnici delavci v večini plačani na akord. Sklepamo lahko, da je imel moški zaposleni na uro opravljenega dela predpostavljeno višjo normo kot zaposlena ženska. Torej ker je bil moški v eni časovni enoti sposoben narediti in opraviti več dela, je posledično prejel višji osebni dohodek na uro po tarifnem pravilniku podjetja. Z navedenim je možno pojasniti razliko v plačilu, ki sta ju bila deležna zaposleni moški ter ženska za opravljanje poklica tkalca/-ke in mešalca/-ke. Razliko v osebnem dohodku na uro opravljenega dela med moškim in žensko pri poklicu vratarja/-ke in poklicu tehničnega vodje ni moč razložiti z različno postavljenimi normami, saj sta bila zaposlen moški ter ženska plačana na čas. Opravljala sta torej enak poklic, z enako kvalifikacijsko strukturo in v istem obratu. Kljub vsemu je ženska prejela nižji osebni dohodek na uro kot zaposlen moški. Položaj žensk je bil torej glede na plačilo v proučevani Tovarni volnenih odev Škofja vas slabši glede na moške zaposlene. Uredba o ureditvi mezd in plač delavcev in nameščencev v državnih gospodarskih in zasebnih podjetjih, zasebnih ustanovah in organizacijah (Ur. l. FLRS, št. 24/1945), po kateri naj bi bile mezde delavcev in delavk pri istem poslu enake, tako v praksi ni bila vedno upoštevana.

3.3 Ugotovitve o primerjalnem položaju žensk v Tovarni volnenih odev Škofja vas

Ob upoštevanju zgodovinskih dejstev je kot navedeno mogoče ugotoviti, da je bil položaj žensk skozi čas slabši. Na podlagi pridobljenih podatkov o zaposlenih v Tovarni volnenih odev Škofja vas o položaju ženske tako na široko ne moremo sklepati. Z gotovostjo pa lahko trdim, da so ženske zasedale najnižja delovna mesta v proučevanem podjetju, dosegle so slabšo kvalifikacijsko strukturo in za enako opravljeno delo so v večini prejele nižje plačilo. V letu 1949 je bil položaj žensk pri opravljanju dela v Tovarni volnenih odev Škofja vas slabši glede na zaposlene moške in tudi 12 let kasneje je bilo temu še vedno

tako. Položaj se je v letu 1961 sicer nekoliko izboljšal, a razlike med žensko in moškim so v delovnem procesu še vedno obstajale.

3.3.1 Položaj moških in žensk v delovnem procesu leta 1949

V letu 1949 je bilo v Tovarni volnenih odev Škofja vas glede na vse zaposlene skoraj 66 % žensk, kar z ozirom na dejavnost, s katero se je podjetje ukvarjalo, ni presenetljivo. Ženske so bile večinoma zaposlene na nekvalificiranih delovnih mestih. Nekaj jih je delo opravljalo tudi na delovnih mestih, primernih za polkvalificirane delavce, med kvalificirano delovno silo pa jih ni bilo. Delo na kvalificiranih delovnih mestih so opravljali le moški. Razlog temu je mogoče iskati v slabši izobrazbeni strukturi žensk, saj visoko izobraženih skoraj da takrat v celotni industrijski panogi ni bilo, večina jih je bila le priučeni. Nižja izobrazba ženske delovne sile pa je bila posledica relativno poznega vključevanja v formalni ženski sistem – nekje ob koncu prve svetovne vojne. Ob vključevanju žensk v delovni proces se je tako pričakovalo le, da znajo brati, pisati, obvladajo štiri računske operacij ter poznajo merske enote, ki jih znajo med sabo tudi pretvarjati. Izjemoma se je od njih pričakovalo kakšno strokovno znanje, ki ga je bilo potrebno nujno obvladati za opravljanje določenega dela v tovarni volnenih odev.

Ženske so tako v podjetju opravljale običajna dela, nekatere posameznice tudi težja dela, za katera so bila plačana na akord. Mednje so sodili poklici tkalke, snovalke, trgalke, izšivalke odev ipd., torej poklici, ki so bili tipični za tekstilno panogo in še danes nekako veljajo za tipične »ženske poklice«. Moški so za razliko od žensk v večini opravljali težja dela in dela, ki so zahtevala več strokovnega znanja ter so bila plačana na čas, kot npr. poklic pripravljavca tkalnice, predilniškega podmojstra, kurjača, ključavničarja, zidarja ipd. Večina »moški poklicev« tako ni bila povezana z glavno dejavnostjo tovarne volnenih odev.

Moški so posledično zaradi vrste dela, ki so ga opravljali, in njihove višje izobrazbe prejeli tudi višja plačila glede na nekvalificirane ter slabše izobražene ženske. To je seveda tudi smiselno, vendar ob tem se poraja vprašanje, ali bi ženska, če bi zasedala enako delovno mesto ter opravljala enako delo kot moški, prejela tudi enako plačilo. Na podlagi podatkov Tovarne volnenih odev Škofja vas je na slednje mogoče odgovoriti samo s primerjavo delovnega mesta mikača, ki je veljal za »moški poklic« in je bil tudi edini iz med vseh, ki ga je opravljala ženska. Za razliko od moškega je ženska prejela za 1,5 dinarja nižjo časovno urno postavko. Dalje je primerjava možna še na podlagi dveh delovnih mest, kjer so bil moški tisti, ki so opravljali t. i. »ženske poklice«.

Vprašanje je torej, ali so moški za opravljeno delo, ki je veljalo za tipično žensko, prejeli enako plačilo, kot so ga prejele zaposlene ženske na delovnih mestih pralke odev in trgalke. Pri obeh poklicih je moški prejel višje akordno plačilo na uro opravljenega dela, kot trgalec je tako prejel 4 dinarje več kot trgalka, na delovnem mestu pralca odev pa 2 dinarja več kot

ženska, zaposlena na delovnem mestu pralke odev. V povprečju je plačilo na uro opravljenega dela moških znašalo na vseh treh delovnih mestih 2,5 dinarja več glede na enako opravljeno delo žensk.

Kresal (1976, str. 261) navaja, da so v gospodarstvu ženske sicer zasedale slabša delovna mesta in imele neugoden položaj, kar se izobrazbe tiče, vendar slabšega plačila naj ne bi bile deležne. Leta 1949 so v proučevanem podjetju, v Tovarni volnenih odev Škofja vas, ženske resnično zasedale nižja delovna mesta, bile slabše izobražene, vendar v primeru opravljanja enakega dela kot moški je bilo plačilo zanje kljub temu nižje. Položaj žensk v delovnem procesu je bil torej glede na moške slabši.

3.3.2 Položaj moških in žensk v delovnem procesu leta 1961

V letu 1961 se je v Tovarni volnenih odev Škofja vas delež zaposlenih žensk še povečal in je tako znašal 68 %. Kvalifikacijska struktura zaposlenih žensk je bila še vedno nekoliko slabša glede na moške, ki so zasedali skoraj vsa visokokvalificirana delovna mesta in nekaj kvalificiranih delovnih mest. Ženske so prevladovale med kvalificirano ter polkvalificirano delovno silo. Za razliko od leta 1949 žensk med nekvalificiranimi skoraj ni bilo več, večino nekvalificiranega dela so opravljali moški. Ženske so tako zasedale glede kvalifikacije delovnih mest v tovarni volnenih odev »zlato sredino«, moški pa sam »vrh« in hkrati tudi »dno«.

Potrebno pa je omeniti, da pogosto zaposleni za opravljanje določene vrste poklica niso imeli ustrezne izobrazbe. Tako je lahko zaposlen z enako stopnjo izobrazbe npr. enkrat zasedal kvalificirano delovno mesto, drugič pa polkvalificirano ne glede na spol. Vendar je do tega v večini prihajalo le v »zlati sredini«, kjer so prevladovale ženske. Za visoko kvalificirano delovno mesto je bila potrebna ustrezna izobrazba in iz tega lahko sklepamo, da je izobrazba žensk še vedno bila slabša od moške, a vseeno se je njihov položaj glede na leto 1949 na področju izobrazbe dvignil s samega »dna«.

V tovarni volnenih odev so imeli delovna mesta poleg kvalifikacije razvrščena tudi glede na obrate, kjer je bilo delovno mesto. Ločili so med predilnico ter tkalnico, kjer je delo opravljal predvsem polkvalificirana ter kvalificirana ženska delovna sila, saj se je v teh obratih opravljal delo, ki se je še vedno uvrščalo med »ženske poklice«, kot npr. predilka, tkalka, sortirka volne ipd. V pomožnih obratih so delo opravljali v večini bolj kvalificirani zaposleni moški, kajti ti poklici niso bili vezani na glavno dejavnost podjetja in so jih obravnavali kot pomožno delo oziroma posle nižje vrste. Pomožna dela so veljala za »moške poklice«, kot npr. kurjač, ključavničar ipd.

Zaposlene v omenjenih treh obratih so obravnavali kot delovno silo oziroma delavce, zaposlene v obratu uprave pa kot uslužbenke. Med slednjimi je bilo največ ženskih uslužbenk, ki so v večini veljale za višje izobražene. Opravljale so poklic računovodje,

finančne in mezdne knjigovodje, komercialistke ipd. Nekoliko manj je bilo v upravi moških, tako tistih z najvišjo izobrazbo, npr. poklic direktorja, kot tistih, ki so se uvrščali med nekvalificirane uslužbenke. Razlog temu je bila predvsem razvrstitev poklicev v obrat uprave, ki je bila nekoliko drugačna, kot smo vajeni danes. V upravo so namreč uvrščali tudi poklic vratarja, skladiščnika ipd. Torej položaj žensk v Tovarni volnenih odej Škofja vas je bil glede kvalifikacije ter izobrazbene strukture nekoliko boljši kot leta poprej.

Ženske so zasedale tudi nekaj boljših delovnih mest, ki so sodila v »moški vrh«, vendar spet se postavlja vprašanje, ali so bile deležne enakega plačila kot moški. Še vedno so bile namreč v večini deležne plačila na akord, predvsem pri tipičnih »ženskih poklicih«, ki so bili uvrščeni v obrat predilnice in tkalnice. Plačila na čas so bili deležni le moški in pa tiste ženske, ki so se prebile nekoliko višje, med moške. Če so bile urne postavke do leta 1952 regulirane s strani državnih organov in je to morebiten razlog slabšega plačila za opravljeno delo žensk v letu 1949, temu 12 let kasneje zagotovo ni bilo več tako. Podjetja so imela namreč pri oblikovanju tarifnega pravilnika, ki je določal višino urne postavke, vso svobodo. Morebitno slabše plačilo ženskega dela bi tako bila posledica notranjih odločitev podjetja in ne zunanjega vpliva zakonodaje.

Na podlagi podatkov je moč primerjati štiri delovna mesta, ki sta ju opravljala oba spola. Gre za delovno mesto vratarja/-ke, mešalca/-ke, tkalca/-ke in tehničnega vodje. V povprečju je moški dosegal za 17 dinarjev višje plačilo na uro opravljenega dela pri omenjenih delovnih mestih kljub enaki kvalifikaciji posameznega delovnega mesta in razporeditvi glede na obrate ter enakem načinu izplačila urne postavke po tarifnem pravilniku. Vendar je pri poklicih tkalca/-ke in mešalca/-ke, kjer je moški opravljal t. i. »ženski poklic«, razlika v urni postavki ženske in moškega višja od poklicev tehničnega vodje in vratarja/-ke, kjer je ženska opravljala t. i. «moški poklic». Moški je za opravljanje »ženskega dela« prejel v povprečju na uro 31 dinarjev več, pri delovnih mestih, ki so veljala za moška in jih je zasedala ženska, pa je moški v povprečju prejel le še 4,5 dinarjev več. Kljub temu torej, da je ženska opravljala poklice, za razliko od leta 1949, ki so nekako sodili v sam vrh v Tovarni volnenih odej Škofja vas, enakega plačila kot moški za svoje opravljeno delo ni bila deležna.

SKLEP

Položaj žensk in moških je bil na slovenskem ozemlju skozi zgodovino ves čas različen, drugačen. Če položaj enih in drugih natančneje definiramo s pomočjo zgodovinskih dejstev, je bil položaj žensk slabši. Sprva so se težko ali se sploh niso vključevale v delo, javno življenje in oteženo jim je bilo politično udejstvovanje ter doseganje primerne izobrazbe. S prehodom v 20. stoletje jim je k izboljšanju njihovega položaja pripomogla zakonodaja. Ta je bila prvi korak k enakemu obravnavanju moškega in ženske. Vendar zakonodaja sama po sebi ni bila kos večstoletnim družbenim prepričanjem, ki so ostala ukoreninjena v družbi. Slednja so bila torej tista, ki so poskrbela, da so kljub zakonski

enakopravnosti med spoloma razlike med moškim in ženskim položajem ostale prisotne vse do danes.

Skozi zgodovino vedno slabši položaj žensk glede na moške je moč iskati v gospodarski pobudi žensk, ki je bila v predindustrijski dobi omejena na ozek prostor gospodinjstva ter agrarnega dela gospodarstva. K temu je v določeni meri pripomoglo tudi krščanstvo, ki je pojmovalo, da mora biti ženska podložna možu in izpolnjevati njegovo voljo. Z razvojem neagrarnega dela gospodarstva, razvijati so se pričela mesta ter prvi trgi, pravega mesta za žensko ni bilo. Vodilno vlogo je imel moški. Še več, uveljavilo se je celo družbeno pravilo, ki je izhajalo iz krščanstva, po katerem je ženska veljala za manjvredno ter šibko bitje, podrejeno moškemu, ki je bil glava družine, v kateri je vodil vse posle. Vključevanje v delo izven gospodinjstva je bilo povezano tudi z doseženo izobrazbo žensk, kjer so slednje bile prav tako na slabšem glede na moške. Sredi 19. stoletja so namreč še precej resno razpravljali o ženski sposobnosti razumskega razmišljanja v primerjavi z moškim. Vse to pa glede na dejstvo, da je bilo šolanje žensk v tem času omejeno le na osnovnošolsko izobraževanje ter ločeno glede na spol, kjer so bile učne zahteve prilagojene za deklince in dečke glede na njihove potrebe, ni presenetljivo. Ženske so se tako lahko na univerzitetno šolo vpisale šele konec 19. stoletja, s čimer se je njihova kvalifikacijska struktura pričela približevati moški, za katero je sicer še vedno zaostajala, a se je ženska lahko pričela vključevati v delo in posledično se je njen položaj pričel izboljševati; nekaj na račun šolanja, nekaj pa so doprinesle gospodarske razmere s procesom industrializacije. S tem se je namreč premaknila proizvodnja iz hišnega gospodarstva in naloge žensk v gospodinjstvu so se pričele krčiti. Industrijska podjetja so jim tako predstavljala osvoboditev iz podložniškega stanu ter dvig iz revnega dela agrarnega prebivalstva. V večini so se zaposlovale le v tekstilnih tovarnah, kjer so, na račun določila, veljavnega vse do konca prve svetovne vojne, prejemale vedno nižje plačilo za opravljeno delo glede na moške. Vendar tudi različno plačilo za enako opravljeno delo je bilo nekoliko kasneje odpravljeno z zakonom. Položaj žensk se je na trgu dela torej le izboljševal. Pričele so pridobivati ustrezno izobrazbo, se prvič zaposlovale izven hišnega gospodarstva ter celo zakonodajno postale enakopravne z moškim. Toda vse to še vedno ni zadostovalo za enak položaj med žensko in moškim na trgu delovne sile na Slovenskem.

Položaj žensk v Tovarni volnenih odev Škofja vas je neizogibno sooblikovalo poslovno okolje s svojimi vplivi, v katerem je delovalo proučevano tekstilno podjetje. Ne preseneča nas torej dejstvo, da so ženske bile deležne neenakega, celo slabšega položaja kot moški tudi v omenjenem podjetju. V slednjem so zasedale najnižja delovna mesta in so za enako opravljeno delo kot moški prejele nižje plačilo. V letu 1949 so ženske opravljale dela, izključno primerna za slabšo kvalificirano delovno silo, kar je razumljivo, saj so bile slabše izobražene in visokokvalificiranih žensk takrat enostavno v celotni industriji ni bilo, zaradi relativno poznega vključevanja v formalni izobraževalni sistem. Moški pa so v podjetju zasedali sam vrh in temu primerno prejeli tudi višje plačilo. Vendar se je v primeru, ko sta zaposleni moški in ženska v proučevanem podjetju opravljala enako delo ter bila

razvrščena na kvalifikacijsko enako delovno mesto, njuno plačilo razlikovalo. Ženska je na uro opravljenega dela prejela nižje plačilo. Dvanajst let kasneje, torej leta 1961, se je zaradi boljše izobrazbene strukture žensk njihov položaj v Tovarni volnenih odev Škofja vas nekoliko izboljšal. Prevladovala so med polkvalificirano in kvalificirano delovno silo ter tako v podjetju zasedale »zlato sredino«. Nekaj izmed njih jih je opravljalo celo poklice, ki so sodili v sam »moški vrh«, kjer so bili slednji še vedno v prevladi. Največ moških pa je bilo sedaj tudi na »dnu«, kajti med nekvalificirano delovno silo žensk ni bilo več. Le-tem je zasedanje boljših delovnih mest v podjetju prineslo posledično tudi višje plačilo, a enakega plačila glede na moške niso bile deležne. Za enako opravljeno delo so še vedno prejele nižje plačilo kot moški. In če so bila plačila za opravljeno delo v prvem proučevanem letu, tj. v letu 1949, regulirane s strani države in podjetje na same urne postavke, in s tem na slabše plačilo žensk, ni imelo dosti vpliva, v letu 1961 temu ni bilo več tako. Slabše plačilo žensk je bila tako izključno odločitev vodilnih v podjetju oziroma odločitev »moškega vrha«.

LITERATURA IN VIRI

1. Cvirn, J. (1997). Splošno slovensko žensko društvo. V D. Bajt & M. Drnovšek (ur.), *Slovenska kronika XX. stoletja* (str. 28). Ljubljana: Nova revija.
2. Enciklopedija Slovenije. (2000). *Mladinska knjiga*. (U-We, 14. Zvezek). Ljubljana.
3. Gabrič, A. (2004). Od moškega do unisex šolstva. V A. Žižek (ur.), *Ženske skozi zgodovino: Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev* (str. 215–221). Celje: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
4. Granda, S. (2003). Fabrike se rojevajo in minevajo. V J. Cvirn (ur.), *Slovenska kronika XIX. stoletja: 1884–1899* (str. 149–150). Ljubljana: Nova revija.
5. Grdina, I. (1997). Ženska emancipacija. V D. Bajt & M. Drnovšek (ur.), *Slovenska kronika XX. stoletja* (str. 145–146). Ljubljana: Nova revija.
6. Grdina, I. (2003). Od narodnjakinj k emancipirankam. V J. Cvirn (ur.), *Slovenska kronika XIX. stoletja: 1884–1899* (str. 297–298). Ljubljana: Nova revija.
7. Himmelreich, B. (2001). *Namesto zemlje črni kruh: organizacija preskrbe z živili v Celju v času obeh svetovnih vojn*. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.
8. Jeraj, M. (2000). Slovenska ženska društva med obema vojnama (1918–1941). *Arhivi: glasilo Arhivskega društva in arhivov Slovenije*, 23(2), 53–61.
9. Jeraj, M. (2005). *Slovenke na prehodu v socializem: vloga in položaj ženske v Sloveniji (1945-1953)*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.
10. Jogan, M. (2004). Opravičevanje podrejenega položaja žensk do začetka druge svetovne vojne na Slovenskem. V A. Žižek (ur.), *Ženske skozi zgodovino: Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev* (str. 301–310). Celje: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
11. Kastrin, N. (2000). Od cigararc do managerk v Tobačni Ljubljana. V T. Mrgole Jukič (ur.), *Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes*. Ptuj: Zgodovinski arhiv Ptuj.
12. Kresal, F. (1961). *Razvoj predilnice Litija*. Litija: s.n.
13. Kresal, F. (1976). *Tekstilna industrija v Sloveniji*. Ljubljana: Borec.
14. Kresal, F. (1994). Industrija med svetovnim vojnama. V J. Žontar (ur.), *Dokumenti slovenstva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
15. Kresal, F. (1995). Mezde in plače na Slovenskem od novele obrtnega reda 1885 do kolektivnih pogodb 1991. *Prispevki za novejšo zgodovino*, 35(1/2), 7–25.
16. Kresal, F. (1998). *Zgodovina socialne in gospodarske politike v Sloveniji od liberalizma do druge svetovne vojne*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
17. Lužar, F., Vrabl, A., & Wagner, R. (1928). *Stalež šolstva in učiteljstva v Sloveniji (ljubljska in mariborska oblast)*. Ljubljana: Jugoslovanski tisk.
18. Matić, D. (2003). Vstopanje žensk v javnost. V J. Cvirn (ur.), *Slovenska kronika XIX. stoletja: 1884–1899* (str. 135–136). Ljubljana: Nova revija.
19. Melik, V. (1965). *Volitve na Slovenskem 1861–1918*. Ljubljana: Slovenska matica.
20. Mikola, M. (2004). *Zgodovina celjske industrije*. Celje: Zgodovinski arhiv Celje.
21. Resolucija o nacionalnem programu za enake možnosti žensk in moških, 2005–2013. *Uradni list RS št. 100/2005*.

22. Selišnik, I. (2006). Podoba ženske v letu 1918 skozi prizmo političnih člankov. *Zgodovinski časopis*, 60 (1/2), 139–156.
23. Splošni zakon o šolstvu. *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije* št. 28/1958.
24. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). Strukturna statistika plač, Slovenija, 2004. Najdeno 2. junija 2010 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=701
25. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). Strukturna statistika plač, Slovenija, 2005. Najdeno 2. junija 2010 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1334
26. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). Strukturna statistika plač, Slovenija, 2006. Najdeno 2. junija 2010 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1890
27. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). Strukturna statistika plač, Slovenija, 2007. Najdeno 2. junija 2010 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2642
28. Statistični urad Republike Slovenije. (b.l.). Strukturna statistika plač, Slovenija, 2008. Najdeno 2. junija 2010 na spletnem naslovu http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2913
29. Studen, A. (2003). Ženska naj se drži kuharice. V J. Cvirn (ur.), *Slovenska kronika XIX. stoletja: 1861–1883* (str. 236–237). Ljubljana: Nova revija.
30. Šatej, B. (1999). Slovenska ženska 1900–1918. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 47(1/2), 89–114.
31. Uredba o ureditvi mezd in plač delavcev in nameščencev v državnih gospodarskih in zasebnih podjetjih, zasebnih ustanovah in organizacijah. *Uradni list Demokratične federativne Jugoslavije* št. 24/1945.
32. Ustava Republike Slovenije. *Uradni list RS* št. 33/1991.
33. Verginella, M. (2004). Zgodovina žensk ali ženska zgodovina?. V A. Žižek (ur.), *Ženske skozi zgodovino: Zbornik referatov 32. zborovanja slovenskih zgodovinarjev* (str. 7–12). Celje: Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
34. Vodopivec, K. (1955). *Ekonomski položaj žene na območju današnje LR Slovenije v 100 letih*. Ljubljana: s.n.
35. Zakon o delovnih razmerjih, *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije* št. 40/1961.
36. Zakon o enakih možnostih žensk in moških. *Uradni list RS* št. 59/2002.
37. Zakon o lokalnih volitvah. *Uradni list RS* št. 94/2007-UPB3.
38. Zakon o nacionalizaciji zasebnih gospodarskih podjetij. *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije*, št. 98/1946
39. Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja. *Uradni list RS* št. 93/2007-UPB1.
40. Zakon o vajencih, *Uradni list Federativne Ljudske Republike Jugoslavije* št. 28/1946.
41. Zakon o volitvah v državni zbor. *Uradni list RS* št. 109/2006-UPB1.
42. Zakon o zaščiti delavcev. *Uradni list pokrajinske uprave za Slovenijo* št. 62/1922.

43. Zgodovinski arhiv Celje. Mestna občina Celje 1919–1941, AŠ 16.
44. Zgodovinski arhiv Celje. Mestna občina Celje, AŠ 116.
45. Zgodovinski arhiv Celje. Občinski komite ZKS Celje, AŠ 33.
46. Zgodovinski arhiv Celje. Okrajni ljudski odbor, I. Register, str. 40.
47. Zgodovinski arhiv Celje. Okrožno kot trgovsko sodišče v Celju, Trgovski in združni registri, Registri posamičnih firm II/42.
48. Zgodovinski arhiv Celje. Okrožno sodišče Celje, spis KO 2/1945 in 1946.
49. Zgodovinski arhiv Celje. Okrožno kot trgovsko sodišče v Celju, Trgovski in združni registri, Register A III/274 in A/21.
50. Zgodovinski arhiv Celje. Okrožno kot trgovsko sodišče v Celju, Trgovski in združni registri, Register C II/108.
51. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 2, AŠ 1.
52. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 4, AŠ 1.
53. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 17, AŠ 1.
54. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 34, AŠ 3.
55. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 47, AŠ 8.
56. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 77, AŠ 29.
57. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 83, AŠ 31.
58. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 117, AŠ 49.
59. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 177, AŠ 50.
60. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 191, AŠ 52.
61. Zgodovinski arhiv Celje. Tovarna volnenih odev Škofja vas, sign. 216, AŠ 56.
62. Zgodovinski arhiv Celje. Zbirka fotografij.
63. Zgodovinski arhiv Celje. Zbirka raznih dokumentov industrijskih, obrtnih in trgovskih podjetij.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Zaplembna odločba (slikovni prikaz originalnega arhivskega gradiva).....	1
Priloga 2: Darilna pogodba (slikovni prikaz originalnega arhivskega gradiva).....	2

Priloga 1: Zaplembna odločba (slikovni prikaz originalnega arhivskega gradiva)

KOMISIJA
ZA UPRAVO NARODNE IMOVINE
PRI PREDSEDSTVU SNOS-a

Ljubljana, dne 23. aprila 1946

467008/2
Štev. Šo-M

Okrajna zaplembena komisija,
Celje-okolica.

Fredmet: Industrija volnenih izdelkov, Majdič Peter d.z o.z., Škofjavaras pri Celju, lastnik Paljaga Deša, Maribor, Gosposka ul.26.

Prosimo Vas, da nemudoma izdaste sledeče zaplembene odločbe in sicer:

- 1/ na Industrijo volnenih izdelkov Peter Majdič d.z o.z., Škofjavaras pri Celju, kot pravni osebi,
- 2/ na Paljaga Deša, Maribor, Gosposka ul.26, s pristavkom, da se zapleni njeno celotno premoženje in delež, ki ga ima pri gornji tvrdki in
- 3/ na nemški rajni/finančna uprava/, ki je vknjižila lastninsko pravico pri gornji tvrdki za časa okupacije.

Takoj po izdanju gornjih zaplembenih odločb nam dostavite po en izvod istih z navedbo, komu in kdaj ste iste vročili.

Z ozirom na to, ker je zadeva zelo nujna, Vas prosimo, da nam Vaše poročilo o zaplembenih odločbami pošljete do najkasneje 5.maja t.l.

Smrt fašizmu - svobodo narodu!

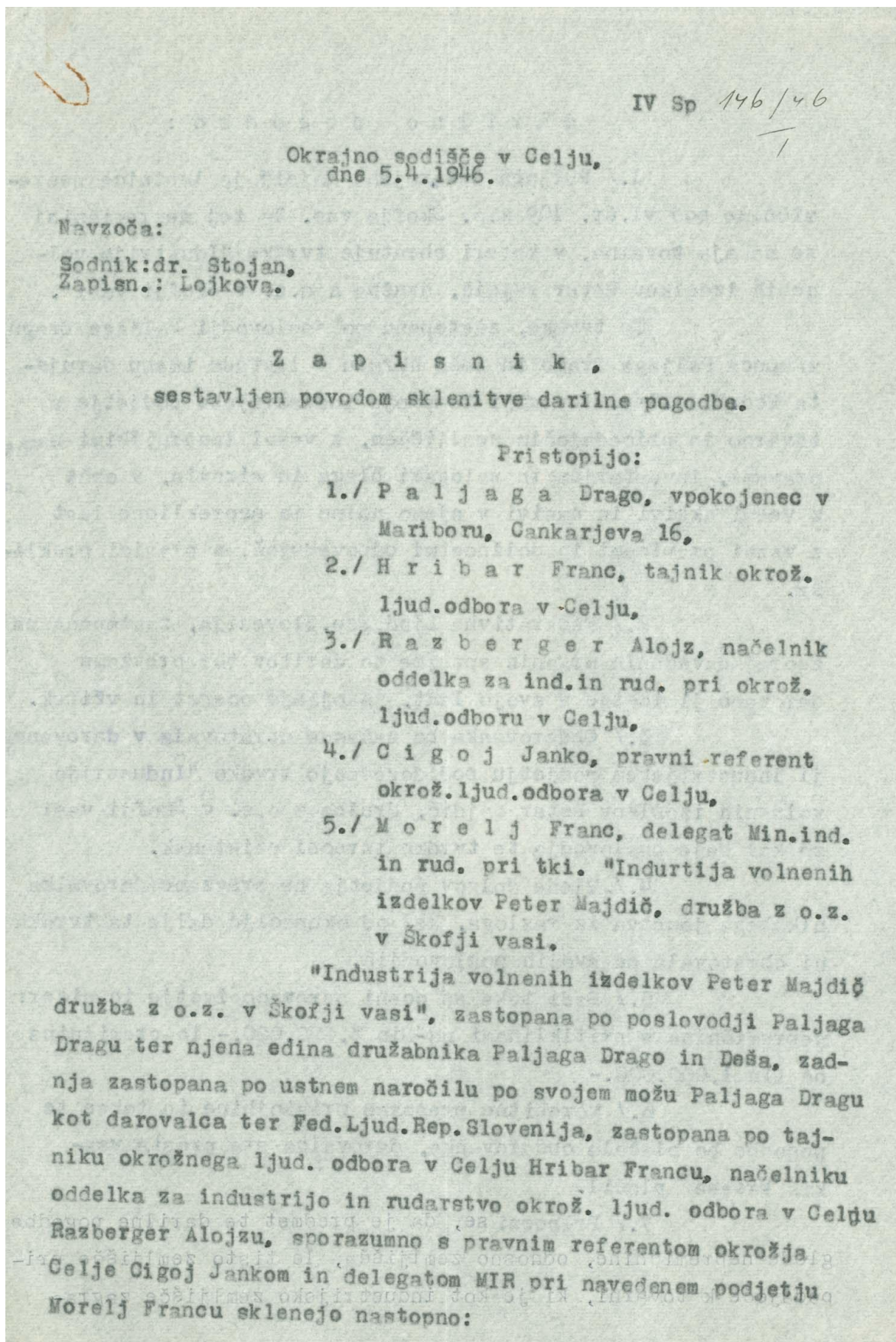
Načelnik pravnega oddelka:
Dr. Stanko Tomišek

*dobr 26.4.46
šbr 1548 M*

Tomášek

Priloga 2: Darilna pogodba (slikovni prikaz originalnega arhivskega gradiva)

d a r i l n o p o g o d b o :

1./ Paljaga Dešarajena Majdič je lastnica nepremičnine pod vl.št. 109 k.o. Škofja vas. Na tej nepremičnini se nahaja tovarna, v kateri obratuje tvrdka "Industrija volnenih izdelkov Peter Majdič, družba z o.z. v Škofji vasi".

Ta tvrdka, zastopana po poslovodji Paljaga Dragu, zakonca Paljaga Drago in Deša hkratu v lastnem imenu daruje ta Fed. Ljud. Rep. Sloveniji to svoje industrijsko podjetje s tovarno in pripadajočim zemljiščem, z vsemi tovarniškimi napravami, investicijami in zalogami blaga in sirovin, v obsegu z vsemi aktivimi in pasivi v njeno polno in nepreklicno last z vsemi pravicami in dolžnostmi odpovedujoč se pravici preključitve.

2./ Federativna Ljud. Rep. Slovenija, zastopana po zgoraj navedenih organih sprejme to daritev ter prevzame darovano ji imetje v svojo last, vključno s posesti in vžitkom.

3./ Obdarovanka bo začasno obratovala v darovanem ji industrijskem podjetju pod dosegajočo tvrdko "Industrija volnenih izdelkov Peter Majdič, družba z o.z. v Škofji vasi" za kar daje poslovodja te tvrdke izrecni pristanek.

4./ Glede dolgov podjetja ne prevzame darovalka nikakega jamstva iz razloga, ker od okupacije dalje ta tvrdka ni obratovala po svojih poslovdjih.

5./ Radi take se oceni darovano imetje in sicer: nepremičnina s pritiskinami na Din 3.000.000,- in premičnine na Din 1.000.000.-

6./ Morebitne prenosne pristojbine in takse te pogodbe bo plačala obdarovanka, darovalca sta prosta vsakih bremen plačil.

7./ Pripomni se, da je predmet te darilne pogodbe glede nepremičnine, odnosno zemljišča, le tisto zemljišče pripadajoče k tovarni, ki je kot industrijsko zemljišče zagra-

jeno, vse drugo zemljišče izven ograje pa ostane last
Paljaga Deše, odnosno zemljiškega sklada za agrarno reformo.

Industrija volnenih izdelkov
Peter Majdič, družba z o.z.,
Skofja vas.

Paljaga l.r.

Hribar, l.r.
Alojz Rasberger, l.r.
Janko Cigoj, l.r.
France Vorelj, l.r.
Dr. Stojan, l.r.
Lojkova, l.r.

Da je odpravek točen po svojem
izvirniku potrjuje:

Okrajno sodišče v Celju,
dne 13.5.1946.

